БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

Буряад ҮНЭН

КПСС-эй Бурядай обкомой, Улан-Удын горкомой, Бурядай АССР-эй Верховно Соведэй орган

№ 122 (8954) | 1959 оной майн 27, среда | Сэн 20 мүнгэн

ХҮДЭЛЖЭ БАЙҺАН ПРЕДПРИЯТИНУУДЫЕ ШЭНЭДХЭН ҺАЙЖАРУУЛҺАНАЙ, МҮН ҮРГЭДХЭҺЭНЭЙ АШААР ПРОДУКЦИ ЕХЭЭР ГАРГАДАГ БОЛОХО ТАЛААР КПСС-эй ВЛАДИМИРСКА ОБКОМОЙ, ВЛАДИМИРСКА СОВНАРХОЗОЙ ҮҮСХЭЛ ТУХАЙ

КПСС-эй ЦК-гэй 1959 оной майн 21-дэ абтаһан тогтоол

Капитальна хүдэлмэридэ һомологдоһон мүнгэн зөөриие ашагтайгаар хэрэглэхэ тухай КПСС-эй XXI съездын шиидхэбэринүүдые хүтэлбэри болгон, КПСС-эй Владимирска обком, тэндэхи совнархоз хүдэлжэ байһан предприятинуудые шэнэдхэн һайжаруулһанай, үргэдхэһэнэй ашаар шэпэ барилга бодхооһонһоо бага гаргашатайгаар, түргөөр продукци ехээр гаргадаг болохо хэмжээ-ябуулгануудые хараалба.

Владимирска тракторна заводто продукци гаргалгаяа 1965 ондо түрүүшээр хараалагдаһан хэмжээнһээ 1,5 дахин ехэ болгохо арга боломжо элирүүлэгдэбэ. Тус заводые шэнэдхэн һайжаруулгада, үргэдхэлдэ зорюулагдаһан мүнгэн зөөриие ашагтайгаар хэрэглэһэнэй, хүдэлжэ байһан үйлэдбэриин хүсые һайнаар ашаглаһанай ашаар энэ ургалта хүйлагдаха юм. Игэжэ завод жэл бүри ряд хоорондын элдүүрилгэ хэрэг 25 мянган колесно трактор арадай ажахыда нэмээн үгэхэ байна.

Хлопчатобумажна промышленностиин предприятинуудта үйлэдбэриин талмайе шэнэдхэн һайжаруулха, үргэдхэхэ гэжэ хараалагдаба. Энэнь шэнэ барилга бодхооһонһоо богони болзор соо, мүн бага гаргашатайгаар үйлэдбэриин хүсые ехэ болгохо арга боломжо олгоно. Тиигэжэ 130 мянган ээрсэг, бүд нэхэлгын 1759 станок нэмээн табигдажа, жэл бүри 12 мянган тонно ээрэгдэһэн утаһан, 50 миллион метр юрын бүд нэмэгдэн гаргагдаха болоно.

Иимэ хэмжээ-ябуулганууд экскаватор хэдэг Ковровско заводто, «Искождеталь» гэжэ Александровска фабрикада, шэл хэдэг заводто, бусад предприятинуудта хараалагдаба.

РСФСР-эй Министрнүүдэй Совет дурсагдаһан хэмжээ-ябуулгануудые хаража үзөөд, тэдээниие бэелүүлхэ талаар шиидхэбэри баталан абаа. Мүн тус һалбаринууд дотор капитальна хүдэлмэридэ хараалагдаһан мүнгэн зөөриие шэнээр хубаарилба.

Хүдэлжэ байһан предприятинуудые шэнэдхэн һайжаруулһанай, үргэдхэһэнэй ашаар шэнэ барилга бодхооһонһоо бага мүнгэн зөөри гаргажа, богони болзорой туршада продукци ехээр гаргадаг болохо хэрэгые тон шухала удхашанартай дээрэ тоолоод, КПСС-эй Центральна Комитет иигэжэ тогтообо:

1. Шэнэ барилга бодхооһонһоо бага мүнгэн зөөри гаргажа, хүдэлжэ байһан предприятинуудые богони болзор соо шэнэдхэн һайжаруулһанай, үргэдхэһэнэй ашаар продукци гаргалгаяа ехэ болгохо тухайһэн КПСС-эй Владимирска обкомой, Владимирска совнархозой үүсхэлые, тэрэшэлэн КПСС-эй Владимирска обкомой, мүн тэндэхи совнархозой бэелүүлжэ эхилһэн хэмжээ-ябуулгануудай дүүргэлтые хангаха талаар абаһан РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй шиидхэбэриие һайшааха.

2. КПСС-эй Владимирска обкомой, Владимирска совнархозой дүй туршэлые халан абажа, хүдэлжэ байһан предприятинуудта һомологдоһон мүнгэн зөөриие ашагтайгаар хэрэглэжэ, түхеэрэлгэнүүдые һэльбэн шэнэдхэһэнэй, үйлэдбэриин талмайе шэнэдхэн һайжаруулһанай, үргэдхэһэнэй, үйлэдбэриин хүсые һайнаар ашаглаһанай ашаар продукци ехээр гаргадаг болохо талаар хүдэлмэри ябуулхые союзна республикануудай компартинуудай ЦК-нуудта, КПСС-эй крайком болон обкомуудта, союзна республикануудай Министрнүүдэй Соведүүдтэ, экономическа административна районуудай арадай ажахын Соведүүдтэ дурадхаха.

3. Союзна республикануудай компартинуудай ЦК-е, партиин крайком болон обкомуудые иигэжэ уялгалха гэбэл:

үйлэдбэриин талмайе шэнэдхэн һайжаруулһанай, үргэдхэһэнэй ашаар продукци ехээр гаргаха, үйлэдбэриин хүсые саашадань бүри ехэ болгохо талаар хэмжээ-ябуулгануудые предприяти, барилга болон проект зохёодог организацинуудта хараалаад, тэдэниие бэелүүлхэ ябадалые эмхидхэхэ. Тиихэ зуураа шэнэ барилгатай сасуулбал, хэдэ хүдэлмэриин болзорые, мүн мүнгэн зөөри гаргашалгые хороохо гэжэ хараалха шухала.

Капитальна һомололгын мүнгэн зөөриие ашагтайгаар хэрэглэхын, промышленна продукциие ехэ болгохо арга боломжые элирүүлэн олохын, түсэбтэ долоон жэлэй даалгабариие болзорһоонь урид дүүргэхын тула партийна организацинуудай эмхидхэлэй хүдэлмэриин хэмжээе ехэшэлүүлхэ.

Союзна республикануудай компартинуудай ЦК, КПСС-эй крайком болон обкомууд энэ талаар юу хэгдэжэ байһан тухайнь КПСС-эй ЦК-да хоёр һарын туршада мэдээсэхэ ёһотой.

КПСС-эй ЦК-гэй Секретарь Н. ХРУЩЕВ.

СССР-эй уран зохёолшодой Союзай правлениин пленум

Майн 25-да СССР-эй уран зохёолшодой Союзай шэнээр һунгагдаһан правлениин пленум боложо, эмхидхэлэй асуудалнуудые зүбшэн хэлсэбэ.

СССР-эй уран зохёолшодой Союзай правлениин нэгэдэхи секретаряар К. Федин һунгагдаа.

СССР-эй уран зохёолшодой Союзай правлениин секретарьнуудаар И. Абашидзе, Т. Абдумомунов, Н. Бажан, П. Бровка, А. Гончар, Н. Грибачев, М. Гусейн, Б. Кербабаев, А. Корнейчук, Л. Леонов, В. Лукс, А. Лупан, Г. Марков, Э. Межелайтис, Г. Мусрепов, Л. Новиченко, К. Нугманов, Ф. Панферов, А. Салынский, Л. Соболев, А. Сурков, Ю. Смуул, Н. Тихонов, А. Твардовский, М. Турсун-Заде, Э. Топчян һунгагдаба.

Союзай правлениин эмхидхэлэй асуудалнуудай талаар секретаряар Т. Воронков һунгагдаба. «Литературна газетын» главна редактораар С. С. Смирновые пленум баталба.

Таба һарын түсэб болзорһоо урид дүүргэгдэбэ

КПСС-эй ЦК-гэй болохоёо байгаа Пленумые угтуулан, Узбегэй ССР-эй промышленностиин хүдэлмэрилэгшэд валовой продукци гаргаха, мүн промышленна хэдэ хэдэн шухала зүйлэй эд бараа гаргаха таба һарынгаа түсэбые болзорһоонь урид, майн 25-да дүүргэбэ. Республикын бүхы совнархозууд таба һарынгаа түсэбые дүүргэ.

Түсэбтэ долоон жэлэй түрүүшын жэлэй даалгабаринуудые болзорһоонь урид дүүргэхын түлөө мүрысөөндэ Эстониин промышленна предприятинуудай коллективүүд ехэ амжалта туйлаа. Республикын промышленность бүхыдөө, тэрэ тоодо совнархозой мэдэлдэ байһан предприятинууд, таба һарынгаа даалгабариие болзорһоонь урид дүүргэ.

Таба һарынгаа даалгабариие майн 25-да мүн Калугиин областиин промышленна предприятинууд дүүргэ. Предприятинуудай хүдэлмэришэд болон алба хаагшад КПСС-эй Центральна Комитедэй июниин Пленумэй нээгдэхэ үдэр болотор хахад жэлэйнгээ түсэбые дүүргэхын түлөө мүрысөө дэлгэрүүлбэ.

Тэрэшэлэн Харьковай, Станиславска болон Пермиин совнархозуудай предприятинууд валовой продукци болон промышленна олон янзын эд бараа гаргаха таба һарынгаа түсэбые амжалтатайгаар дүүргэбэ.

(ТАСС).

АРАДАЙ АША ТУҺАДА АЖАЛЛАХА ГЭЭШЭ СОВЕТ УРАН ЗОХЁОЛШОДОЙ АРЮУН НАНГИН УЯЛГА

1959 оной майн 22-то уран зохёолшодой III съезд дээрэ нүхэр Н. С. ХРУЩЕВОЙ хэлэһэн үгэ

Хүндэтэ нүхэдүүд! Манай ороной уран зохёолшодой гурбадугаар съезд коммунистическэ общество үргэн далайсатайгаар байгуулха үедөө ороһон Совет Эхэ орон дотор арад бүгэдын агуухэ дэбжэлтын дэлгэржэ байгаа гайхамшаг хүхюун сагта зарлагдаа.

Уран зохёолшодой гурбадугаар съездэ Советскэ Союзай Коммунистическэ партиин Центральна Комитедһээ эльгээгдээд, һаяхан эндэ уншагдаһан амаршалга соо уран ухаатай советскэ интеллигенциин түрүү отрядуудай нэгэндэ, манай уран зохёолшодто—хүн түрэлтэнэй ухаан бодолой инженернүүдтэ үнэн зүрхэнэй эгээн һайн хүсэлэнгүүд хэлэгдэнхэй.

Уран зохёолшодой, композиторнуудай, уран зураашадай, кинематографиин хүдэлмэрилэгшэдэй—уран ухаантай советскэ интеллигенциин тиимэл гайхамшаг ондоо отрядуудай тон ехэ, орондомнай угаа шухала ажалые парти, совет арад үндэрөөр сэгнэдэг. Манай уран зохёолшод арад зондоол адляар ажаһуудаг, эдэнэр ехэ юумэ хээ, хэжэшье байнхай, һайн һанаатай, эдэндээ дуратай совет хүнүүд уншагшадтай юм. Гэхэ зуура совет арад асари ехэ, айхабтар һайн һайхан хэрэгүүдые бүтээжэ байна. Хүндэтэ ханинар, таанарай энэнэй урда тээ хэһэнһээ үшөө олон дахин ехэ юумэ хээшье һаатнай, совет арадай ажабайдалай асари ехэ далайсые, зохёон байгуулхы хэрэгүүдые бүхы талаарнь харуулхын тулада багадаха бэлэй. Энэншье ойлгосотой. Юундэб гэхэдэ, ажабайдалнай хэзээ бүхэндэ ямаршье һайн уран зохёолһоо һураггүй баян, хүсэд дүүрэн, гүн гүнзэгы байдаг шуу.

Совет засагай жэлнүүдтэ манай арадай бүтээһэн юумэн бүхы дэлхэйе гайхуулдаг, доһолуулдаг байна. Совет оромнай партиин XXI съездһээ хойшо ехэ гэгшын, һайн һайхан дэбжэлтэ туйлажа байнхай, эдэ амжалтануудаймнай бүхы һүр жабхалангые хүсэд бүринөөр харуулжа шадахаар үгэнүүдые олоодхихо бэрхэтэй байна. Уран зохёолшод, таанар хүсэтэй үгэнүүдые оложо шададаг, шадаагүй һаа—өөһэдыгөө шүүмжэлдэг байнат. Намда баһал буулта хэхэгүй байгаа ёһотойт. **(Зал соо шэмээтэй болоно. Альга ташана).** Гэбэшье мүнөө Совет Эхэ ороной туйлажа байһан һайн һайхан хүгжэлтэ дэбжэлтые хүсэд хурсаар харуулха үгэнүүдые олохо бэрхэтэй гэжэ мэдэрнэб.

Манай ороной ерээдүй ойрын сагта туйлахаар хараалһан хэмжээябуулгын асари ехэ далайса гайхалтай байна. Манай амжалтанууд ханин нүхэдэймнай сэдьхэлые баясуулна, коммунизмын дайсадай дунда айха, һүрдэхэ ябадал тохёолдуулна. Эдэ амжалтанууд манай хүтэлбэри болгодог марксистско-ленинскэ һургаалай илан мандаһые, бидэнэй алба хэдэг агууехэ хэрэгые үнэншэмэ тодоор гэршэлэн харуулна. Энэ ехэ дэбжэлтэ бидэ, совет хүнүүдэй толгойе эрьюулхэгүй байха гэжэ һананаб.

Илалта, амжалтанууд өөһэдөө бүтэдэггүй—оролдосотой бэрхээр ажаллажа, тэмсэжэ, тэдэниие туйлаха хэрэгтэй байдаг. Долоон жэлэйнгээ түсэбые амжалтатайгаар дүүргэхын тулада шухала бүхы юумэн манда бии, манай арад зоншье энэ ехэ зорилгоёо бэелүүлхээр зоринхой байна.

Арад зоной аша туһада ажаллаха гээшэ уран зохёолшодой эгээн арюун нангин уялга болоно. Хамтааран ажаһууха, хамтадаа ажаллаха, обществынгоо аша туһада, арад зоной аша туһада ажалланаб гэжэ мэдэрхэһээ ехэ зол гэжэ байхагүй.

Минии эдир наһанай дүтын хани, хүдэлмэришэн Пантелей Махиня гэгшын шүлэгые танда уншажа үгэхыемни зүбшөөрыт. Энэнь табяад жэлэй саана бэшэгдэһэн байха. Тус шүлэгые поэзиин эрхим жэшээ болгон танда харуулхын тула уншаха гэнэ бэшэб. Шүлэг бэшэлгэдэ таанадые һургаха һэдэлгэ гаргана гэжэ нам тухай муу юумэ һанахагүй бэзэт гэжэ багсаанаб. **(Зал соо энеэдэн болоно. Альга ташана).** Хүнэй ажабайдалай уг зорилго тухайда тэрэ үеын сэсэн бодолтой хүдэлмэришэнэй юун гэжэ һанадагынь минии нүхэрэй шүлэгүүд соо харуулагданхай. Ажалша олохон хүнүүд тиимэ эрмэлзэлгэтэй, хүсэлэнгүүдтэй байһан бололтой.

Хүдэлмэришэн поэт Пантелей Махиниин түрүү үзэл баримталдаг «Прикубанские степи» гэжэ журналда хэблүүлһэн шүлэгүүдэйнгээ нэгэн соо бэшэһыень шагнагты, нүхэдүүд:

«Хөөрсэгтэ манай байдал соо
Хэтын хэтэдэ носохоёо,
Сэдьхэлээ доһолгон уншуужам
Сэсэн һонин номууды.

Хүнэй зүрхэ хүдэлгэмөөр
Хүсэтэй, абьяастай байһайб,
Эсэсэй аянда мордотороо
Эрэлхэгээр харанхытай тэмсэһэйб.

Үнэн ажалай үрэһые
Үетэндөө тариһайб ажалаараа,
Тиигэбэл, тэндэ хуурсаг сооншье
Сэдьхэлэй хёмороондо абтахагүйб»

(Удаан саг соо альга ташалга).

Үнэн зүрхэнһөө хэлэгдэһэн эдэ үгэнүүдые би һайшаанаб.

Би энэ шүлэгые поэзиин талаар шэнжэлхэ судьянь болохо гэнэгүйб; таанадшье дан шанга судьянар болохогүйл байха ёһотойт. Энэ шүлэг найруулааша хүн — эхилэн бэшэжэ байһан поэт, хүдэлмэришэн-шахтер байгаа юм, ами наһанайнгаа усалтажа таһалдаагүй һаа, оюун бэлигынь хүсэд дүүрэн бадарха бэлэй. Граждан дайнай үедэ петлюровецүүд тэрэниие алаһан юм.

Хүдэлмэришэн-поэт ажабайдалайнгаа удхые тиигэжэ ойлгодог, ажалайм уг зорилго юуб гэжэ мэдэдэг байгаа. Хүнүүдэй эрхэ сүлөөтэй болоодүйдэ, хаанта засагай дарлалта доро арад зоной зобожо тулижа байхада, хуушанай Россин байдал тиимэ байһан юм. Гэхэ зуура мүнөө арад зоной аша туһада зорюулжа зохёон байгуулха агуу ехэ хэрэгтээ тус бүриинтнай хэрэглэхэ ямар һайн һайхан зам нээгдээд байна гээшэб!

Совет уран зохёолшод ажабайдалые үнэн зүбөөр зураглан харуулһан, тэмсэлдэ уряалһан олохон һайн зохёолнуудые бэшэнхэй. Уран зохёолшо өөрөө бараг зохёол бэшээб гэжэ һанаашье һаа, тэрэ бүридөө ходо хананги байдаггүй гээ һаам, зүбшөөрхэ байхат гэжэ һананаб. Литература болон искусствын зохёолнуудай зариманиинь лэ уншагшадай үндэр дээдэ сэгнэлтэдэ хүртэдэг гээшэ. Һүүлэй үедэ хэблэгдэһэн зарим зохёолнуудые уншанхайб, теэд үсөөниие уншаһамни гэмшэлтэй, эрилтын үгы дээрэһээ гү, али уншаха хүсэлэнгүй дээрэһээ тиигээ бэшэб. Таанадһаа бага бэшэ юумэ уншадаг байжа магадгүйб, теэд элшэн сайдуудай мэдээсэлнүүдые, гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүдэй нотонуудые уншадаг байхаб **(зал соо шэмээтэй болоно. Альга ташана)**, США-гэй президентын хэлэһэн, ямар нэгэн ороной премьер-министрын хэлэһэн юумые уншадагби. Тиимэ литературые танай зохёолнуудһаа һураггүй ехээр уншадаг байхаб. Теэд иимэ литературада танай номуудһаа үлүү дуратай байһандаа бэшэ **(зал соо шэмээтэй болоно)**, харин тушаал зэргээрээ тэдэниие уншангүй байха аргамнигүй юм. **(Альга ташана).** Хэрбээ танай зарим зохёолнуудые уншаагүй һаам, намайе зэмэлхэгүй бэзэт гэжэ найданаб. Хэрбээ ямар нэгэн документ уншаагүй һаам, — манай орондо хохидол ушаржа болохо байна бшуу. Тиимэһээ тэрэ мэтэ литературын олон томуудые уншаха ушартай бологдоно. **(Зал соо шэмээтэй болоно. Бултадаа альга ташана).**

Номуудые уншахада, нэгэ зариманиинь сэдьхэл хүдэлгэхөөр, ханаахаар, нүгөөдэ зариманиинь ямар нэгэн үзэгдэл тушаа зэбүүрхэл үүсхэхээр, дура гутаахаар байдаг. Гурбадахи номые уншахадаа нюдэн анилдахаяа һанадаг. Теэд юун дээрэһээ уншаха хүсэл түрэдэг бэ гэхэдэ, уншаһан нүхэдэй һаналаа хэлэһэн байхадань, тэрээн тухай өөрын һанамжатай байхые хүсэхэш. Теэд уншахада хүшэр байгаад, дахинаа нюдэн анилдахал даа. Нюдөө нюхажа байжа дахин уншахаш, баһал нюдэнш анилдаха. **(Зал соо энеэдэн болоно).** Тиимэ номые иигэн тиигэн эсэстэнь хүрэтэр уншахын тулада өөрыгөө булавкаар хадхажа һэргээхэ ушар гарадаг байха. **(Зал соо энеэдэн болоно).**

Теэд хэн зэмэтэй гээшэб? Авторынь хэлэхэдээ, уншагша зэмэтэй гэдэг, харин уншагшань—уран зохёолшо зэмэтэй гэдэг байха. Энээниие хэн шиидхэхэ ёһотойб? Шиидхэхэ судьянь арад зон болоно. Номые минии гү, али ондоо ямар нэгэн хүнэй муу гэжэ һанаа һаа—үшөөл барагтай ааб даа. Юундэб гэхэдэ, хүнүүдэй һонирхол, абари зан ондо ондоо байдаг шуу. Харин ямар нэгэ ном тухай олонхи уншагшадай муугаар хэлээ һаа— тэрэнь ном тухай ёһотойл сэгнэлтэ болохо гээшэ.

«Номуудай дунда» гэһэн Рубакинай зохёолые би нэгэтэ уншаа һэм. Олохон зохёолыень уншаһан, тэрэ уран зохёолшые хүндэлдэг байгааб. Рубакин уншагшын сэдьхэл бодолые шэнжэлхэ зуураа, зарим хүнүүд зузаан ном харахадаа зүрхэсэдэг юм гэнэ. Зарим ном тон һайн удхатайшье аад, уншагшадые зүрхэсүүлдэг байна. Тиимэ уншагша номой хэмжээень харамсаараа абахаяа арсадаг юм. Зарим хүнүүд намайешье Рубакинай хэлээшэ тиимэ уншагшадай тоодо оруулжа магадгүй. Тиибэ яабашье, номыень харын баагаар уншаха ушартай болоһонойм түлөө тэдэ уран зохёолшод хүлисэнэ бэзэ. **(Зал соо шэмээтэй болоно).**

Ямар нэгэн ном тушаа ондо ондоогоор хандадаг ушар гараха ёһотойл байгаа ха. Хэрбээ бултанай аб адляар бэшээ һаань, муу, һайн номууд байхагүй һаабдаа. **(Зал соо шэмээтэй болоно).** Эндэ өөрынь хуули ёһон бии гэхээр болоно. Бүхы уран зохёолшод бултадаа эрхим һайн номуудые зохёодоггүй, харин нилээд олон дундуур номууд бии байдаг. Үнихэнэй бэшэдэг хүнүүдэйшье зохёоһон муу номууд байдаг ааб даа. **(Зал соо шэмээтэй болоно).** Хэрбээ эхилэн бэшэжэ байһан хүнэй муу, һонигүй ном гаргуулаа һаань—тиигээл юм аабза гэжэ болохо байгаа. Гэхэ зуура һая эхилжэ байһан уран зохёолшо бэшэ аад, ном зохёохом гэжэ өөрыгөө ехээр зобоодог, һүүлдэнь тэрэ номоороо уншагшадыешье зобоодог олон ушар бии, — тиихэдэнь голхорхоор байдаг даа. **(Зал соо шэмээтэй болоно. Альга ташана).**

Нүхэдүүд! Һүүлэй жэлнүүдтэ зарим литераторнуудай дунда «гоёогшод» гэһэн үгэ ябадаг болонхой. Шэнэ, коммунистическэ байдалай мүнхэ хүсые харуулдаг уран зохёолшодто тиимэ нэрэ зүүлгэхые хүсэдэг байна. Дутуу дундануудаа бидэнэй али тухай зоримгойгоор элирүүлдэг тухай таанадта хэлэһэнэймнишье үлүү гэжэ һананаб. Үнгэрһэн үеын тааруугүй үзэгдэлнүүдые эрид шангаар, хайра гамгүйгөөр шүүмжэлһэнһээмнай хойшо хэдэн жэл болоод байхада, ганса нэгэн хүндэ шүтэн һүгэдэхэ ябадалтай холбоотой бүхы юумые эрид шууд, гамгүйгөөр шүүмжэлхэ шухала байһые ойлгохогүй хүн үсөөрөө. Үсэгэлдэрэй буруу ябуулгануудые зайсуулхын тула, парти дотор, орон доторнай тиимэ үзэгдэлнүүд, хэрэгүүд дахинаа тохёолдохогүй гэжэ хэлэхын тулада үнгэрһэн сагай тон буруу үзэгдэлнүүдые, дутуу дундануудые парти, арад зон эрид шангаар буруушаагаа һэн. **(Нэрьемэ альга ташалга).**

Гэхэ зуура Ленинэй гол заабаринуудые, ёһо гуримуудые партиин, ороной ажабайдалда һэргээн бэелүүлхэ хүдэлмэри партиин зүгһөө, тэрэнэй Центральна Комитедэй зүгһөө ябуулжа эхилхэдэнь, пар-

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта)

Советскэ Союзай партийно-правительственна делегаци Албаниин Арадай Республика мордобо

Байгша оной майн 25-да Албаниин Ажалай партиин ЦК-гэй, Албаниин Арадай Республикын правительствын уряалаар КПСС-эй Нэгэдэхи секретарь, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ нүхэр Н. С. Хрущев толгойлогшотойгоор Советскэ Союзай партийно-правительственна делегаци «ТУ-104» самолёдоор Тирана мордобо. Делегациин составта нүхэр Н. А. Мухитдинов—КПСС-эй ЦК-гэй Президиумэй гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гэй секретарь, нүхэр Р. Я. Малиновский—СССР-эй Оборонын министр, нүхэр Н. П. Фирюбин—СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министрын орлогшо, нүхэр А. А. Булгаков—ВЦСПС-эй секретарь, нүхэр Ф. Д. Думбадзе—Грузиин КП-гэй ЦК-гэй секретарь, нүхэр Д. Расулов—Таджикистанай КП-гэй ЦК-гэй секретарь, нүхэр С. А. Везиров — Азербайджанай ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо, нүхэр В. И. Иванов—Албанида байдаг СССР-эй онсо, бүрин эрхэтэ элшэн сайд, нүхэр В. Т. Виноградов—КПСС-эй ЦК-гэй Таһагые даагшын орлогшо оролсоно.

Тэдээнтэй хамта энэ самолёдоор СССР-тэ байдаг Албаниин Арадай Республикын онсо, бүрин эрхэтэ элшэн сайд нүхэр Несте Насе Тирана ошолсобо.

Внуковска аэродром дээрэһээ нүхэд А. Б. Аристов, Л. И. Брежнев, Н. Г. Игнатов, А. И. Кириченко, Ф. Р. Козлов, О. В. Куусинен, А. И. Микоян, М. А. Суслов, Е. А. Фурцева, Н. М. Шверник, П. Н. Поспелов, А. Н. Косыгин, Д. С. Полянский, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшын орлогшо нүхэр В. И. Козлов, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшонор нүхэр А. Ф. Засядько, Д. Ф. Устинов, КПСС-эй ЦК-гэй гэшүүд, ЦК-гэй гэшүүндэ кандидадууд, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь нүхэр М. П. Георгадзе, СССР-эй Министрнүүд, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Гүрэнэй Комитедүүдэй Түрүүлэгшэнэр, Советскэ Союзай маршалнууд, Москвагай, Московско областиин партийна, советскэ организацинуудай хүтэлбэрилэгшэд, КПСС-эй Центральна ревизионно комиссиин гэшүүд, КПСС-эй ЦК-гэй Таһагуудые даагшад, КПСС-эй ЦК-гэй, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министерствын харюусалгата хүдэлмэрилэгшэд болон бусад тушаалта хүнүүд делегациие мордохуулба.

Аэродром дээрэһээ айлшадые мордохуулагшадай дунда Москвада байдаг посольство болон миссинүүдые толгойлогшонор, СССР-тэ байдаг Албаниин Арадай Республикын посольствын хүдэлмэрилэгшэд байлсаба.

Ниислэл хотын ажалшадай олон тоото түлөөлэгшэд, Москвада һурадаг Албаниин студентнүүд делегациие мордохуулалсаба.

Тэндэ суглараашад нүхэр Н. С. Хрущевто, Советскэ Союзай партийно-правительственна делегациин гэшүүдтэ һайн ябажа хүрэхые хүсэбэ.

Советскэ Союзай партийно-правительственна делегаци Тиранада ерэбэ

ТИРАНА, майн 25. (ТАСС). Албаниин Ажалай партиин Центральна Комитедэй, Албаниин Арадай Республикын правительствын уряалаар КПСС-эй ЦК-гэй Нэгэдэхи секретарь, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ нүхэр Н. С. Хрущев толгойлогшотойгоор Советскэ Союзай партийно-правительственна делегаци мүнөөдэр Тиранада ерэбэ. Аэродром дээрэ Албаниин Ажалай партиин Центральна Комитедэй нэгэдэхи секретарь Энвер Ходжа, Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Мехмет Шеху, Арадай Суглаанай Президиумэй түрүүлэгшэ Хаджи Леши, Албаниин Ажалай партиин ЦК-гэй Политбюрогой гэшүүд, Правительствын, Арадай Суглаанай Президиумэй гэшүүд, тэрэшэлэн бусад хүтэлбэрилхы хүнүүд, дипломатическа түлөөлэлгын гэшүүд советскэ делегациие угтаба.

Мүн аэродром дээрэ Албанида амаржа байһан Германиин Социалистическэ нэгэдэмэл партиин ЦК-гэй Политбюрогой гэшүүн, Германиин Демократическа Республикын премьер-министр Отто Гротеволь байлсаба.

Энвер Ходжа, Н. С. Хрущев үгэ хэлэбэд.

СССР-эй партийно-правительственна делегаци Албанида айлшалжа байна

ТИРАНА, майн 25. **(ТАСС-эй тусхай корр.).** Мүнөөдэр Н. С. Хрущев толгойлогшотой Советскэ Союзай партийно-правительственна делегаци Албаниин Ажалай партиин ЦК-да, Арадай Суглаанай Президиум болон Министрнүүдэй Соведтэ айлшалба. СССР-тэ байдаг НРА-гэй онсо, бүрин эрхэтэ элшэн сайд делегациие үдэшэбэ.

АПТ-гэй ЦК-гэй нэгэдэхи секретарь Энвер Ходжа, Арадай Суглаанай Президиумэй түрүүлэгшэ Хаджи Леши, Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Мехмет Шеху, Бекир Балуку, Гого Нуши, Хюсни Капо, Лири Белишова, Мануш Муфтиу, Спиро Колека, Адиль Чарчани, Хаки Тоска, Кочо Теодоси, Рамиз Алия, Рапо Дервиши, АПТ-гэй ЦК-гэй гэшүүд, Арадай Суглаанай Президиумэй, Правительствын гэшүүд делегациие угтаба.

Уулзалга дээрэ хани барисаанай, халуун зүрхэнэй хөөрэлдөөн боложо үнгэрөө.

Албаниин Ажалай партиин ЦК-гэй нэгэдэхи секретарь Энвер Ходжа, Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Ира Мехмет Шеху Советскэ Союзай партийно-правительственна делегациин хүндэлэлдэ обед үгэбэ.

Обед дээрэ Энвер Ходжа, Н. С. Хрущев хани ёһоной духаряануудаа андалдаба.

Д. Бочаров,
Н. Филатов.

АРАДАЙ АША ТУҺАДА АЖАЛЛАХА ГЭЭШЭ СОВЕТ
УРАН ЗОХЁОЛШОДОЙ АРЮУН НАНГИН УЯЛГА

1959 оной майн 22-то уран зохёолшодой III съезд дээрэ нүхэр Н. С. ХРУЩЕВОЙ хэлэһэн үгэ

(Үргэлжэлэл)

тиин XX съездын шиидхэбэринүүдые зарим хүнүүд буруугаар ойлгоһон байгаа. Манай партиин хараа шугамые зүбшөөрдэггүй хүнүүд партиин Центральна Комитедтэшье бии байһан юм. Энээн тухай таанар мэдэнэт; ЦК-гэй зарим гэшүүдэй зүгһөө партиин генеральна хараа шугамые зүбшөөрөөгүй ябадал хожомоо партида харша бүлэг бии болголгоор дүүрэһэн юм, тэрээн тухайда хэлэхэгүйб. Партиин, ороной бүхы ажабайдалда Ленинэй заабариин гол ёһонуудые һэргээн бэелүүлхын түлөө Коммунистическэ партиин тэмсэһэн тухайда таанар бүгэдөөрэн мэдэжэ байнат. Хуушан үлэгдэлдэ шэнэ юумэнэй эсэргүүсэһэн тэмсэл, коммунистическэ гол ёһонуудай илахын түлөө, тэдэниие хазагайруулгада эсэргүүсэһэн хүсэнүүдэй тэмсэл — уг үндэһэниинь, эхи захань болоһон байгаа.

Тиин манай ажабайдалые коммунистическэ хараа бодолтойгоор харуулжа, шэнэ, коммунистическэ байдалай илалтые зураглан бэшэдэг уран зохёолшодые муута болгохо хүсэлтэй хүнүүд литераторнуудай дунда бии болоһон байгаа. «Гоёогшод» гэгдэһэн хүнүүдэй нэрэ обогые эндэ дурдахагүйб, тэдэнэй зохёолые шэнжэлхэгүйб. Тингэһэнэй хэрэггүй, теэдшье би тиигэхэ ёһогүй байнаб,—литературна шэнжэлэгшэ бэшэ ха юм биб даа.

Литературна һайн шэнжэлэгшэ элитэ ехэ уран зохёолшодоншье тон ехэ туһа хүргэжэ болохо байна. Сэсэн, зүбөөр шэнжэлһэн статья халуун баннда орохо дуратай хүнэй хэрэглэдэг хуһан вениих шэнги юм, тиимэ хүн бэеэ халаан, венигээр шабхуурдадаг, хэрбээ өөрөө тиигэхэ дурагүй байгаа һаань, ондоо хүн шабхуурдажа үгэхэл байха. Венигээр бэеэ шабхуурдахада—муу бэшэ ха юм даа. Хирэ, хүлһэн гаража, амилхада һайн, ажаһуухада хүнгэн болоожо захалдаг шуу. **(Зал соо энеэдэн болоно. Бултадаа зэргэ альга ташана).**

Нүхэдүүд, минии хэлэһые зүбөөр ойлгохыстнай гуйнаб. Зохёолнууд соогоо элдэб үзэгдэлнүүдые бодото байдалһаа таһархайгаар харуулдаг хүнүүдые үмөөрхэ гэжэ огто хүсэнэгүйб. Бодото байдалда, таарахагүй болотор гоёожо, ажабайдал харуулдаг зарим номуудые абаад үзэгты. Тиимэ зохёолнууд хэр туһа хүргэхэ ааб даа. Гэхэ зуура, үнэн һайн ябадалтай геройнуудые өөһэдынгөө зохёолдо гол болгон абаһанай түлөө, юундэшьеб, «гоёогшод» гэгдэһэн уран зохёолшодые хамгаалха байнаб. Үнэн һайн ябадалтай геройнуудые зүбөөр харуулһан тиимэ зохёолой һайн, хэрэгтэй байһаниинь эли бэшэ аал? Тиимэ авторнууд үнэн һайн ябадалтай геройнуудайнгаа бүхы юумыень һайшаадаг бэшэ, харин хүнүүдые бодото дээрээ ямар байһаарнь — шэнэ байдал батадхахын түлөө тэмсэхэдээ, ажаллахадаа ямар байһаарнь харуулдаг юм. Энэнь зайлашагүй, зүб ябадал болоно. Хүнүүдые һайн жэшээ дээрэ хүмүүжүүлхэ, ажабайдалдахи һайн талые харуулжа сэрээдүйн зам гаргаха хэрэгтэй.

Эрхим һайн жэшээ айхабтар ехэ хүсэтэй юм, нүхэдүүд!

Теэд шог зохёол яахаб? гээд асуужа магад. Энэмнай баһал хэзээшье политикаһаа гадуур байгаагүй; шог зохёол гээшэмнай эгээн хурса зэбсэгүүдэй нэгэн юумэл. Шог зохёол хадаа буруу юумэнүүдые хог үлэгдэлнүүд ба дутуу дундануудые наадалан, хүнүүдые муу ябадалһаа һэргылүүлдэг, дутуу дундануудаа зайсуулхадань туһалдаг байна. Тиимэ болохолоороо, шог зохёолнууд саашадаашье манай партиин, арад зоной хурса зэбсэгынь байжа, коммунизм тээшэ бидэнэй дабшалтада һаад хэдэг бүхы юумые ходоро сорьёхо ёһотой.

Тиимэһээ шэнэ юумэнэй шэдитэ хүсэ, шэнэ юумэнэй хуушанаа илаһыень харуулдаг уран зохёолшодые бүрин дэмжэхэ байнаб. Бодото, тодорхой үзэгдэл ба хүгжэлтые үндэһэ болгон түшэглэдэг уран зохёолшод арад зонойнгоо аша туһада ажаллахые хүсэдэг манай партиин зэбсэгынь болохоор зохёолнуудые бэшэхэ гэжэ оролдодог юм. **(Удаан саг соо альга ташалган болобо).** Эдэнэр «гоёогшод» гээшэ аал? Тиимэ бэшэ, харин шэнэ юумэнэй илахын түлөө, партиин хэрэгэй түлөө, коммунизм тээшэ найдамтай дабшалтада манай арадай хэрэгэй түлөө тэмсэлшэд болоно.

Хэрбээ «гоёогшодой» бии байгаа хадань, гоёодоггүй хүнүүд байха ушартай болоно. Тэдэ гоёохогүй гэжэ оролдоно, хэд гээшэб? Литературын гол зорилго иимэ байха гээд, советскэ обществын агууехэ түйлалтануудые хэрэгсээнгүй, элдэб эсын тааруугүй зүйлнүүдые, дутуу дундануудые бэдэрхэ хэрэгтэй гэһэншүүгээр тэдэнэй зариман хэлэдэг байна. Хүндэтэ ханинар, шагныт, дутуу дунданууд ба тааруугүй үзэгдэлнүүдые хэн зоримгойгоор элирүүлдэг, бодотоорнь харуулдаг бэ гээ һаа, манай парти тиигэдэг, тэрэнэй Центральна Комитет тиигэдэг байха юм. **(Нэрьемэ альга ташалга болобо).**

Бодото байдалые абаад үзэе. Ганса нэгэн хүндэ шүтэн һүгэдэдэг ябадал, тэрэнэй хойшолонгууд тухай партиин XX съезд дээрэ элидхэл хэхыемнай, тэрэ үзэгдэлтэй холбогдон тохёолдоһон дутуу дундануудые элирүүлхыемнай хүн бидэниие баадхаа аал? Партиин Центральна Комитедэй хэдэн пленумүүдые зарлажа, дутуу дундануудаа эрид шууд элирүүлэн, буруушааха, тэдэниие зайсуулхаар хэмжээнүүдые хараалан баталха, шэнэ зам табихыемнай бидэндэ хүн баадхаа аал? Хэншье баадхаагүй. Бидэнэр ленинэшүүд, большевигүүд бэшэ һаа, бүхы юумэеэ газаа талаһаань гоёон харуулжа, хамаг хуушан юумые шэнэ шэнгеэр харуулха, хуушанай алдуунуудые нэрлэхэгүй, тэрэнэй тохёолдуулһан хоро хойшолонгуудые харуулхагүй байгаабди. Тингэжэ болохогүй. Шэнэ юумэн тээшэ хүнүүдэй анхарал хандуулхын тулада, хуушанай дутуу дунданууд тухай хэлээ һэмди, хуушанай алдуунуудые элирүүлэн гаргаабди. Хуушанай хүшэр алдуунуудые дабтахагүйн тулада бии байгаа дутуу дундануудаа эсэслэн элирүүлхэ, хуушаржа хосорһон муухай юумэнүүдтэ дураа гутаһан мэдэрэл түрүүлхэ шухала байгаа. Партимнай арад зоной үүсхэн байгуулхы хүсэнүүдые бадаруулхын тулада, шэнэ дэбжэлтын зам нээхын тулада, агууехэ Ленинэй манда үгэһэн захяа бэелүүлхын, манай ороние Ленинэй зааһан ёһоор урагшань, коммунизм тээшэ хүтэлхын тулада эдэ бүхы юумэнүүдые хээ. **(Удаан саг соо альга ташалга болоо).**

Юумые гоёон харуулагшадые, гоёохогүй гэдэг хүнүүдые, тайлбарилан хэлэбэл, юумые муугаар лэ харуулха гэжэ оролдодог хүнүүдые нэрээрнь нэрлэхэгүйб гэжэ хэлээ һэм. Юумэнэй муу талыень харуулаад байбал, буруу замһаа гаража шадахагүйһөө гадна, мүн һайншье харгыгаар холо ошохогүйш. **(Зал соо шэмээтэй болоно).**

Магад дан юрэ бусын сасуулбаринуудые хэхэдээшье болохоб, хүлисэнэ бээзэт. Теэд уран зохёолшод гээшэмнай хэрэгтэй болоһон сагтань ямараваршье хэлэхэһээ тунхаридаггүй зон ха юм даа. **(Зал соо шэмээтэй болоно. Альга ташана).** Зүб лэ тиигэдэг гээшэ.

Жэшээлэн хэлэбэл, хүниие зураглан харуулха гэхэдээ тэрээндэ уран зохёолшын ямараар хандаһанһаань бүхы юумэн дулдыдаха байна. Хэрбээ хүниие гү, али обществые абажа харуулха гээ һаа, тэдэниие ямар талаһаа харуулхань тон шухала байдаг. Эгээн һайн хүниие́шье абаад, элдэбээр зураглан харуулжа болохо, ямар талыень, ямар шанарыень онсолон тэмдэглэхые хүсэһэнһээ үндэһэлэн, олон янзаар харуулжа болохо юм. Жэшээлэн хэлэбэл; хубиншье, ниитыншье ажабайдалай хамаг һайн шанарые өөртөө шэнгээһэн хүниие зураглан харуулха гэһэн аад, һайн талаһаань бэшэ, харин нүгөө тээһээнь, муу талаһаань орожо, тэндэһээнь захалаа һаа, һайн юумэ болгожо шадагдахагүй байха. Тиимээр хандаад байбал, хүн тухай һайн юумэ бэшэжэ шадагдаха аал? Үгы. Тиимэ уран зохёолшын зүгһөө хүн тушаа эгээл өөрэ янзын хараа бодол, Горькиин тодорхойлһоной ёһоор, «хазагай хараа бодол» гараха болоно. **(Зал соо шэмээтэй болоно. Бултадаа альга ташана).**

Олон миллион хүнүүдһээ бүридэдэг советскэ обществын ажабайдалые зураглан харуулха талааршье тиимэ ушар тохёолдодог. Энэ общество дотор ямаршье зэмэгүй хүнүүдыешье олохо байхат, тиихынгээ хажуугаар элдэб хог богуудые — бузар алуурщад; мэхэшэдыешье хаража болохо байхат. Тиимэ хүнүүд манай общество дотор үшөөл бии байһаар. Юундэб гэхэдэ, социализмһаа коммунизмда орожо байһан сагта ажаһуунабди, хуушанай муухай байдалһаа үлэһэн олохон дутуу дунданууд бидэниие тамална.

Хүн гансата коммунистическэ болонхой түрэдэггүй ха юм. Тиимэ хүниие хэншье үшөө мэдэхэгүй байна, таанадшье хараагүй байхат. Тэрээниие һанаанһаа абаад зохёожо болохогүй — коммунистическэ общество байгуулха үедэ, социализмһаа коммунизмда оролгын түгэсхэгдэхэ үедэ тиимэ хүн болбосоржо бии болохо байха. Теэд «түгэсхэгдэхэ» гэдэг юуб? Эгээл эндэхэнэ социализм дүүрээд, коммунизм эхилнэ гэжэ заахаар болгожо плугаар хахалһан хилэ тэндэ байхагүй. Тингэжэ хэлэжэшье болохогүй. Социализмһаа коммунизмда оролго удаан сагай, тон орёо дабшалта болоно.

Дутуу дундануудтай тэмсэхын тула, гоёогшод гэгдэһэн хүнүүдтэ эсэргүү добтолго хэхэ хэрэгтэй гэжэ, дутуу дунданүүдые элирүүлхэдэнь партида тиигэжэ туһалха шухала шэнгеэр зарим уран зохёолшод ойлгоһон байгаа. Теэд тэдэнэр ямар геройнуудые аршалан хамгаална, обществоёо юун гэжэ ойлгоно гээшэб? Дудинцев тухай, шуугяа татаһан тэрэнэй «Ганса хилээмээршье бэшэ...» гэжэ роман тухайда хэлэһэн байхаб. Тэрээниие ородой литературын үгэһэн эгээн һайн зохёол гэхэ зэргээр манда дурагүй хилын саанахи заримашуул хэлэһэн байха. Теэд тэрэ гэһэнһээ хойшо 3 жэл үнгэрөө. Түс зохёолые мүнөө хэн уншахаб, хэндэ хэрэгтэйб? Тэрээн соонь лэ элдэб муухай юумэн суглуулагданхай байгаа бшуу. Гэхэ зуура, тэндэнь хамаг юумэн тухай муугаар хэлэгдэнхэй бэшэ ааб даа. Тэрэ номые би уншаа һэм. Булавка хэрэглэнгүй уншаһан байгааб гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. **(Зал соо шэмээтэй болоно).** Анхарал хандуулмаар эды тэды хуудаһануудшье тэндэнь бии байха.

Намһаа урид тэрэ зохёолые уншаһан Анастас Иванович Микоян иигэжэ хэлээ һэн: шинии хэлэһые шагнаһан шэнгеэр бэшэгдэһэн газарнууд тэрээн соонь бии, уншаад үзыш, гээ һэн.

Нээрээшье, зарим дутуу муу үзэгдэлнүүдые Дудинцев оншотойгоор тэмдэглэһэн байгаа. Теэд тэдэниие хэтэрхэй ехэ болгожо, зориоута согсолжо харуулһан байна. Дудинцев хэзээшье манай дайсан байгаагүй, советскэ байгуулалтада эсэргүү байгаагүй юм гэжэ хэлэһэн байхаб, мүнөөшье тиигэжэ тооложоб. **(Альга ташалга).**

Зүгөөр тэрэ хүниие хэзээшье хараагүй хүм, хөөрэлдэхые хүсэһэн аад, сүлөө болоожо үгэнэгүй. Тэрээнтэй уулзаха гээд байтараа, элшэн сайдтай гү, али ямар нэгэн делегацитай уулзаха хэрэгтэй болоодоно. **(Зал соо шэмээтэй болоно).** Тиигэ тиигэһээр Дудинцевтай хөөрэлдэжэ шадагдаадүй байна.

Тиимэ литературын дутуунь юуб? Гансахан Дудинцев тухай бэшэ, харин манай социалистическэ обществын байдалые өөрынгөө «хазагай бодолой» талаар харуулдаг ондоошье уран зохёолшод тухай хэлэнэб. Тэдэнэр таарамжагүй үзэгдэлнүүдые зайсуулха хэрэгтэнь партида, арадтаа туһалхые хүсэһэн лэ бодолтой, теэд бодото байдалые хазагайруулан, тад ондоо болгожо харуулхадань, манай дайсадай, харшаар хандагшадай анхаралые гансата татаһан байгаа. Нашатырна спиртгүйгөөр элүүр бэе махабадай тэсэхээр бэшэ муухай үнэр гараһан байгаа. Шэнэ обществын бодото байдалые зураглан харуулдаг уран зохёолшод ажабайдалые харуулха гэжэ һэдээд, тиимэ хазагай, худалаар бэшэгшэдэй бурууе ойлгоһон бүхы хүнүүд ехээр дураа гутажа, тон зүбөөр шүүмжэлһэн байгаа. Тиигэжэ тэмсэл эхилээ һэн.

Теэд энэ тэмсэлдэ хэнэй тала барина бибди? Үнэн зүб юумые үндэһэ болгодог, тэрээгээр дамжуулан ажалай дэбжэлтые харуулдаг, хүнүүдэй зориг бадаруулдаг, урагшаа дабшахыень уряалдаг, шэнэ байдалай зам тэдээндэ заадаг уран зохёолшодой талада байдаг; энэ шэглэлые һайшаадаг байһамнай элитэ. Тэдэнэр үнэн һайн ябадалтай геройнуудай образууд соо хүнүүдэй эрхим шэнжэ, шанарые согсолдог, тэдэниие муу образуудта зуришүүлэн табидаг, хуушан шэнэ хоёрой хоорондохи тэмсэлые, шэнэ юумэнэй зайлашагүй илаһые харуулдаг юм. Тэдэнэр үнэн һайн юумые харуулха зуураа, зайсуулан хаягдаха ёһотой юумые шүүмжэлдэг байна. Ажабайдалдахи үзэгдэлнүүдые зураглан харуулха хэрэгтэ иимээр хандадагынь зүб гэжэ һананаб. Би тиимэл бодолтой байнаб, эдэ асуудалнуудые тиимээр лэ ойлгоноб. Гоёогшод гэгдэһэн хүнүүдтэ би нимээр хандана́б. Би уран зохёолшо бэшэшье һаа, тэрэ бүлэгтэ зарим тэды хабаатайб гэжэ өөрыгөө тоолохо байнаб. **(Хүхюун шэмээтэй болоно. Бултадаа альга ташана).**

Нүхэдүүд, һаяшаг үнгэрһэн сагые тайлбарилгада хабаадаха үшөө хэдэн ажаглалта хэхые хүсэхэ байнаб. Һаяшаг тон хурса шэнжэтэй байһан тэмсэлэй үлэгдэл мүнөөшье манай дунда үшөөл һулагүй бии байһаар. Партиин хараа шугамда добтолхые һэдэһэн ревизионистнуудта эсэргүү үзэл сурталай шанга тэмсэл болоһон юм. Тиимэ добтолгодо эсэргүүсэн уран зохёолшод барандаа жагсан бодоһон байгаа. Уран зохёолшодой тон олонхинь ревизионистска үзэл бодолтой хүнүүдтэ эсэргүүсэн, эрид шангаар тэмсээ. Үзэл бодолой энэ тулалдаан бүхы уран зохёолшодые али болохоор хабаадуулһан байгаа, зүгөөр элдэб хүнүүд энэ тэмсэлдэ адли бэшээр, ондо ондоо аргануудые хэрэглэн хабаадаһан байгаа гэжэ хэлэмээр.

Литераторнуудай зариман «эсэргүү талын» бэхилэлгэ худар тон шуналтайгаар добтолоо һэн, фронт дээрэ хэлэгдэдэгэй ёһоор, тэдэниие автоматчигууд гэжэ нэрлэхэдэ болохо байгаа. Тэдэнэр тэмсэлэй бэрхэшээлһээ айнгүй, урдаһаань угтан ошожо, эдэбхитэйгээр, зоримгойгоор тулалдаһан байха юм. Энэнь һайн шанар гээшэ. Иимэ тэмсэлдэ эдэбхитэйгээр ороһон хүнүүд ехэ, шухала хэрэг бүтээлсээ. Мүнөө тэрэ тэмсэл дүүрэнхэй. Ревизионис үзэл баримталагшад сурталай талаараа бута зада сохигдоо. Тэмсэл дүүрээд, «эблэрэлгын һүлдэ» үзэгдөө. Мүнөө шархануудынь бүтэжэ байнхай. Тэрэ үедэ «хазагай бодолойнгоо» үндэһөөр манай советскэ обществые хараха гэжэ хүсэдэг байһан литераторнууд ехэхэн алдуунуудые гаргаһанаа мүнөө түргээр мартаха гэжэ оролдоно.

Минии һанахада, эдэ нүхэдэй алдуутай хараа бодолһоо хахасажа; зүб, сэхэ шууд хараа бодолдо оролгыень хүнгэдхэхэ хэрэгтэй байна. Тэдэниие хоротой үгөөр дурдаһанай; гаргаһан алдуунуудыень онсолон тэмдэглэһэнэй хэрэггүй; тэдээн тээшэ ходо хургаараа зааһанай үлүү. Иигээд байбал, манай ниитын хэрэгтэ ашатай туһатай болохо. **(Альга ташалга).** Энээн тухай дурдаһанай хэрэггүй, тэрээниие мартажашье болохогүй. **(Альга ташалга).** Тэндэ хэды зангилаа байнаб, тэдэнь хэндэ хабааданаб гэжэ харахын, һанахын тулада, зоной дунда хэлсэдэгэй ёһоор, «зангилаануудые холбожо уяха» хэрэгтэй. **(Зал соо шэмээтэй болоно).**

Ревизионистнуудта эсэргүү сурталай бодолой тэмсэлэй түлэг дундаа байха үедэнь хабаадажа, зүб, партийна хараа бодол хамгаалһан «автоматчигуудта» добтолхо һанаатай зарим хүнүүд литераторнуудай дунда үшөөл бии байһаар. Эдэл нүхэдүүд бүхы юумэндэ зэмэтэй гэжэ хэрэг ушарые харуулха хүсэлэнтэй зарим нэгэн байжа магад. Теэд тэрэнь үндэһөөрөө буруу бшуу.

Шууд сэхэ хараа бодол хамгаалха, партийна хараа шугамда добтолдог хүнүүдтэй үзэл бодолой талаар эрид шууд тэмсэхэ хэрэгтэй. Тэмсэлэй түлэг үедэ хабаадаһан хүн бүхэндэ хүшэрхэн байдагынь элитэ.

Багахан хүбүүдэй тулалдажа байхые нэгэнтэ бэшэ хараһан, тэрээндэ хабаадаһан байгаа ёһотойт. Руднигта худэлжэ байхадаа, бэеэ хүсэһэн хүнүүдэй наншалдахыешье хараа һэм. Курскынхид, орловскынхид хоорондоо наншалдадаг ушар бии байһан юм. Зарим хүнүүд тиимэ наншалдаануудые харахын тулада эртээнһээ гаража, хажуу таладань байгаад, тулалдаанай түлэг хүүехые харадаг байгаа. Иимэ ушар хуушанай сагта, революциин урда тээ болодог байһан юм. Тэрэнь зэрлиг, бүдүүлиг ябадалай үзэгдэл байгаа бшуу. Юрэдөө тиимэл байһан юумэл даа.

Иигэжэ барга бүдүүлиг ушартай адлидхан харуулһыемнай хүлисэгты. Зүгөөр үзэл сурталай тэмсэлдэ иимэшүү юумэн заримдаа болодог ха юм даа. Тулалдаанай эхилхэдэ, тулалдажа байгшадай алишье таладань талархагшад, тулалдаанда ямар нэгэн аргаар хабаадахые хүсэгшэд байдаг шуу. Тиимэ хүнүүд хайшан гэжэ заримдаа тулалдаанда хабаададаг бэ? Тэдэнэр ехэнхидээ тулалдажа, носолдожо байгшадые һалгааха гэжэ оролдодог. Тиигээд носолдожо байгша хүнүүдэй нэгыень нэгэ тээшэнь, нүгөөдыень ондоо тээшэнь татадаг байна. Харин тинхэдэнь носолдожо байһан хүнүүд һалгаагшадай гарһаа мүлтарха гэжэ һэжэн гэхэдээ, тэдээниие тохоноготоороо гү; али ондоо тээгүүрээ дайражархихадаа болохо юм. Тиигээд носолдооной дүүрэхэдэнь, наншалдагшадые һалгааха гэжэ оролдогшо хүн би дайрүүлбаб, сохюулбаб гэжэ гомдодог. Ши энэ наншалдаанда хабаадаа юм гүш? гэжэ тэрээнһээ асуухада, үгы, хабаадаагүйб; һалгаагааб гэжэ харюусадаг. Теэд тэрэ хүн носолдожо байгшадай нэгыень татаа, тэбэреэ, гарһаань бариад байгаа ха юм. Харин тиигүүлжэ байһан хүниие нүгөөдэнь сохижол байна. Тиимэһээ сохюулхагүй гэжэ гараа һарбагад гүүлхэдээ, һалгаагшын нюуртань тудажархёо бшуу.

Үзэл сурталай тэмсэлдэшье, политическэ тэмсэлдэ мүн лэ иимэшүү юумэн болодог. Дэлхэй дээрэ капитализмын байгаа сагта дайсантай үзэл сурталай тэмсэл хэнгүй байжа болохогүй. Бидэнэр энэ нангин хэрэгтэ хабаадалсадаг хүнүүдые тоололоо юрөөн һайшаадагбди, мүн өөһэдөөшье иимэ «тулалдаануудта» хабаадалсаһамди, хабаадалсахашьёбди. Иимэ «тулалдаануудай» болохонь зайлашагүй. Юундэб гэхэдэ, үзэл сурталай, политическэ тэмсэл болоожо байна бшуу. Энэ тэмсэлдэ хабаадалсангүй, бэеэ абаад байжа болохогүй. Хэрбээ тэрээндэ хабаадалсаха дурагүй һаа, эдэбхитэй хүнүүдэй наншалдажа байхадань; саашаханаа болоод бай, тиигээгүй һаа алиншье һаань «адис хүртэхэдөө» болохош. **(Альга ташалга).**

Тэмсэлэй дүүрэһэн хойно «наншалдаа» үүсхэгшэдэй зариманиинь, партиин жэнхэни хараа шугамда эсэргүү тэмсэл эхилһэн хүнүүд бодото дээрээ хэнэй түрүүн эхилһые түргэхэн мартаха дуратай байдаг, зураагта байдаг бурхад шэнгеэр гараа хабсаран, толгойгоо хазайлган гэмгүй, гэнэн хонгор байха гэжэ оролдодог. Тиигээд иимэ гэмгүй, хонгор янза үзүүлээд байһан хүнүүд яагаашьегүй байхадамнай бидэниие гомдохоогоо гэжэ мэдүүлдэг байна. Зүгөөр иигэжэ гомдоһон хүнүүдһээ «теэд юунэй түлөө сохюулаабта?» гэжэ урдаһаань асуун харюусахада болоно. Тиигээд «таниие зүб сохёо. Мүнөө иигэжэ байгаа ха даа, үшөө багаар сохюулаа гээшэт» гэжэ нэмэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. **(Альга ташалга).**

Яаха гэнэ гээшэбта, тэмсэлые улам дэбэргэн һужэрөөхые гү, али тэмсэгшэдые эблэрүүлхые уряална гээшэ гүт? гэжэ таанад асуужа болохот. Нэгэ үзэл суртал баримгалагшад хүсэеэ хамтаруулан нэгэдэхэ ёһотой гэжэ уряалнам гээд харюусанаб. Мүнөө иимэ нэгэдэл бэелүүлэгдээд, улам бэхижэн бүхэжэжэ байна гэжэ һананаб.

«Хэрбээ дайсанай бэеэ тушаагаагүй һаань,—тэрэниие үгы хэдэг» гэжэ Алексей Максимович Горький ехэ мэргээр хэлэһэн юм. Энэнь айхабтар зүб. Энэ хэлээшэнь—түсхай ангиин баримталдаг үзэл, тэрэниие политическэ, ангиин тэмсэлдэ сэгнэлтэ үгэхэдөө бидэ дэмжэдэг һэмди, дэмжэнэшьебди. Худэлмэришэн ангиин, ажалша арадай аша туһа тухай, мүлжэгшэдтэ эсэргүүсэн хэжэ байгаа тэмсэл тухайнь хэлэхэдээ, эблэрэгты гэжэ уряалжа болохогүй. Тиигэжэ уряалха болоо һаамнай, тэрэмнай бэеэ тушааһан ябадал болохо байна. Энэмнай манай баримталдаг, хараа шугам бэшэ, энэмнай коммунистическэшье бэшэ, большевистскэшье бэшэ хараа шугам шуу.

Гэхын дашарамда «хэбтэһэн хүниие сохидоггүй» гэжэ зүб оньһон үгэ бии. Тиин хэрбээ үзэл сурталай тэмсэлдэ бэеэ тушаажа, илагдабаб гэжэ мэдэрээд, үнэн зүб үзэл бодолые зүбшөөрхөөр бэлэн байгаа һаань, тэрэниие үлдэхэ намнахагүй, харин хэлэһэн үгыень зүб ойлгохо, мүн танай зэргэдэ жагсажа, хамта ажаллалсахынь тулада тэрээндэ туһалха ёһотойт. **(Үни удаан альга ташалга).**

Бэе бэедээ дайсан харшаар хандаг ангинууд болон группануудгүй манай социалистическэ обществодо, нүхэсэлгын, хани барисаанай үндэһөөр хоорондохи харилсаагаа хүнүүдэй тогтоодог обществодо «шудхэрэй үгэдэ орожо, хажуу тээшээ хазагайрһан» хүнүүдтэ дүмүүгээр хандаха ёһотой гэжэ хэлэхэ байнаб.

Заһархагүй хүн байхагүй гэжэ бидэнэр этигэдэгбди. Таанар Феликс Дзержинскиин ямар ууҗам сэдьхэлтэй байһыень, өөһэдынгөө политическэ дайсадһаа байтагай, дээрмэшэд хулгайшадыешье ямар аргаар хүмүүжүүлдэг байһыень мэдэнэт. Тэрэнэй хүмүүжүүлгын арга метод ямар һайн үрэтэй байгааб гэжэ мэдэнэт.

Манай эрхэ байдалда хүндэ дүмүүгээр хандаха, хүнэй һайнда этигэхэ, эсэсэймнай уг зорилго хадаа коммунизмын түлөө тэмсэл гэжэ һанажа мэдэжэ ябаха хэрэгтэй. Хүнүүдые хүмүүжүүлхэ, заһаруулан һайжаруулха хэрэгтэй. Коммунистическэ хүсэнүүдые, коммунизмын түлөө тэмсэхэдэнь, манай партиие даган ябагша хүсэнүүдые эрид шанга шүүмжэлэлэй хүсөөр, үзэл сурталай тэмсэлэй хүсөөр эмхидхэн нэгэдхэхэ гэжэ эрмэлзэхэ ёһотойбди. Энэмнайл гол шухала гээшэ. **(Альга ташалга).**

Минии һанахада, нэгэ һонирхолтой ушар тухай; нүхэд, таанадта хөөрэжэ үгэхөө һананаб. Бүри һаяхан, Сочидо ошоод байхадаа, би нэгэ хүнһөө бэшэг абааб. Энэ бэшэг бэшэһэн хүнэй нэрэ обогыень хэлэһэнэй хэрэггүй. Нэгэ хэды сагай үнгэрһэн хойно энэ хүнэй хүл дээрээ хүсэд гаража, һайжархадань, тэрэнэй обогыень хэлээшье һаа хамаагүй болохо. Хулгай хэһэнэйнгээ түлөө хаалгаһан тэрэ хүнһөө абаһан бэшэгээ уншажа үгэһүүб. Тэрэ бэшэгынь энэ:

«ССР Союзай Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ нүхэр Н. С. Хрущевто

12-тойһоо хойшо хулгай хэнэб тэрэнэйнгөө түлөө дүрбэ дахин сүүдлүүлээб, эгээн һүүлдэ 1954 оной до 6 жэл хаалгахаар сүүдлүүлээ һэм. Хэһээлтэеэ дүүргээб. Тиигэжэ табигдахадаа, гэр бүлэдөө бусажа, модошо дарханай худэлмэридэ орооб. Һарын 500—600 түхэриг олодог байгааб. Байрынгаа түлөө һара бүри 200 түхэриг түлэхэдөө, бүлынхидөө тэжээжэ шадахагүй байгааб. Тиимэһээ байрын түлөө 400 түхэриг, мүн конторододо 600 түхэриг үритэй болоод, энэ оной мартын 25-да гэр бүлэеэ: дүрбэтэй басагаяа, эхэеэ, һамгаяа (һамгамни һая гарһан ухибүүтэеэ нарайлалгын байшанда хэбтэнэ) хаяад, дура зоргороо ажаһуухые хүсэн, ондоо тээшэ ошооб. Гэбэшье хулгай дээрмэдэлгынгээ хуушан замда дахин ороход дурагүйб, мүн гэр бүлынхидээ үри зээлидэ оруулаад, тэдэнээ хаяһан дээрэһээ тэдээндээ бусахашье аргагүй байнаб. Гэртэһээ гараһаар таб хонооб. Тэрэ үе соо нэгэшье гэмтэ ябадал хээгүйб.

Би харюусалгаһаа айнагүйб. Тиигээд саашадаа яахам гээшэб, зүбшэжэ хэлэжэ үгыт гэжэ Таниие гуйнаб. Шадал зоригойнгоо хүрэхэ соо энэ туршада үдэр бүри хүлеэхэб, Тантай уулзажа хөөрэлдэхэ сагаа хүлеэхэб. Хэрбээ намайе түшааха ёһотой гэхэ байгаа һаатнай, энээниие́тнай буруушаахагүйб.

Энээгээр дүүргэгшэ—**обогынь».**

Энэ ушар Сочидо болоо. Би тэрэ бэшэг эльгээһэн хүниие хөөрэлдэхэеэ уряаб. Бидэнэр танилсаабди. Обогоо хэлэхэдэнь, урдань иимэ обогтой нэгэ генералые мэдэдэг һэм гэжэ би хэлээб.

Тэрэ бэшэг бэшэгшэ хүн 30 тухай наһанай залуу хүн байба. Хөөрэлдэхэдөө ухаатай, зохид зантай хүн байһанаа харуулаа. Өөр тухайгаа, өөрынгөө ажабайдал тухай, эсэгэеэ алдаһан тухайгаа, муу хүнүүдэй нүлөөндэ ороһон тухайгаа хөөрэбэ. Тэрэ иигэжэ хэлээ һэн:

— Минии байдалые зүбөөр ойлгыт, би ашаашан болоожо худэлжэ шадаха байгааб, харана гүт—хүсэтэй хүн ха юмбиб. Теэд энэ хүдэлмэридэ намай абанагүй, хулгайшан гэжэ харана. Ашаашад яһала ехэ мүнгэ олодог байна, теэд хүнүүд намда этигэнэгүй. Һая болотор би бригадада ажаллааб. Тэрэ бригадада худэлдэг бусад хүнүүд намда орходоо ехэ мүнгэ олоно. Намайе хулгайшан гэжэ харадаг дээрэһээ мэргэжэлтэй хүнэй хэхэгүй, хара ажал үгэдэг һэн. Мүнөө хайшан гэхэм гээшэб, бүлэеэ яаха гээшэбиб? Байраншье үгэнэгүй, хүнэй байра хүлһэлжэ абаад байдаг би. Хэрбээ гүрэнэй байрада байгаа һаа, бага мүнгэ түлэхэ байгаа бшууб. Намда туһалыт. Үнэн сэхэ хүн болохоб гэжэ Танда үгэеэ үгэнэб, иимэ хүн болоһоноо Танда харуулхаб.

Тэрээнтэй хөөрэлдөөд байхадаа, тэрээндэ этигэжэ, һайн хүн ха гэжэ һанааб. Магад, энэ хүндэ дан зөөлэнөөр хандажа болооб, зүгөөр тэрээнтэй хөөрэлдэхэдэ наартай зохид байгаа һэн. Би тэрээндэ этигээб. Тиимэһээ намайе мэхэлхэгүй бээзэ гэжэ найдахаяа һананаб. **(Үни удаан альга ташалга).**

— Намһаа Танда юун хэрэгтэйб, Танда ямар туһаламжа үзүүлжэ шадаха бибди?—гэжэ тэрээнһээ асуубаб.

— Гэр бүлынхидөө тэжээхэ хэрэгтэмни туһалыт даа,—гэжэ тэрэ хэлэбэ.—Түбхын түрүүндэ хэлэхэ гуйлтамни энэ гээшэ, һамга, ухибүүдтээ, эхэдээ бусаха дуратайб.

—Заа, би Танда туһалжа үзэхэб, —гэжэ харюусабаб.—Партиин горкомой секретарьта хонходохоб, Танда анхарал хандуулхыень, ажалда оруулхыень, мүн Танай ехэ мүнгэ олодог болохын тулада мэргэжэл олоходотнай туһалхыень гуйхаб. Зүгөөр үнэн сэхээр ажаллажа үзөөрэйгты. Хожом Танда мүнгэ урьһалхыень гуйхаб. (Бодоод үзыт, хулгайшан ябаһан хүндэ мүнгэ урьһалха гэжэ! **(Энеэдэн. Альга ташалга).** Гансал манай совет эрхэ байдалда иигэжэ болохо ха юм). **(Альга ташалга).**

Танай гэр барихыетнай мүнгэ урьһаар үгэхэ, үгышье һаа, аргатай байгаа һаань, Танда байра үгэхыень гуйхаб, тиигэбэл Та бага мүнгэ түлэхэ бшуут. (Манай оронһо байрын түлөөһэн дэлхэй дээрэ эгээл бага гэжэ мэдээжэ; энэ түлөөһэн ёһын тэдыдэ шахуу тогтоогдонхой гэжэ би хэлэхэ байнаб, юундэб гэхэдэ энэ гэрэй дворнигые байлгахада тэрэ мүнгэн хүрэнэгүй ёһотой).

Хөөрэлдэжэ байгша хүнни хэлэбэ:

— Тиигээд һаа ехэл һайн һэн. Би Танда баясхалан хүргэхэб.

(Үргэлжэлэлынь 3-дахи нюурта)

[Г]РАДАЙ АША ТУҺАДА АЖАЛЛАХА ГЭЭШЭ СОВЕТ УРАН ЗОХЁОЛШОДОЙ АРЮУН НАНГИН УЯЛГА

[1]959 оной майн 22-то уран зохёолшодой III съезд дээрэ нүхэр Н. С. ХРУЩЕВОЙ хэлэһэн үгэ

(Үргэлжэлэл)

...этигэһыемни, хүн гэжэ ...элдэжэ байһыемни хара... ...м намда иигэжэ ханда-...

... Хрущев, мэдэнэ гүт, ду-...гон, Тантай карточкаяа ... тон ехээр хүсэнэб. (Альга ташалга).

...ндэ иигэжэ харюусабаб: ...агүй, яаха һэм, фото-...айн байхыень хаража, ...лоод, дүтэ һуугты.

... һуужа, карточкымнай ...энэ фотографияа эльгээ-...найдуулбаб. Тиигээд энэ ...хожом эльгээгдээ һэн. (Альга ташалга).

...хөөрэлдэжэ байгша тэрэ ...ьс сагаан мүнгэгүй гэжэ ...нэй эсэс багаар элирбэ. ...нь би хэлэбэб:

...ал гэртээ хүрэхэ бэшэ, ...га, үхибүүндээ бэлэг аба-...этнай Танда туһалхаб.

...н гэртээ бусаа, ажалда ... тэрээндэ туһаламжа ... Хэр һайнаар хүдэлнэ ... ябанаб гэжэ хожомынь ...һурабаб. Ашаашан болон-...а ехэ мүнгэ олоно гэжэ ...дэсэбэ. Һайн байнаб гэ-...дамжуулхыень гүйгаа ха. ...ын түлөө баясхалан хүр-...удаан альга ташалга.)

...манай ажабайдалай ушар ...удай нэгэн эпэл даа. Тэ-...бшэгшэ хүн —амиды, бо-...рхой хүн ха юм.

...эгтэ, тэрэнниие бэшэһэн ...эб ондоогоор хандажа бо-...аа. Хулгай хэһэнэйнгээ ...бэ дахин сүүдлүүлһэн хүн ...юм. Тэрээнниие ажалда ...ин тиин гэһээнь ажалаа ...лгай хэхээ тэрьедэжэ ...тиигээд мүнөө үшөө нам-...лдэхэ һанаатай байгаа. ...баад лэ, харюусалгада ...жа болохо байгаа.

...э хүниие бариад, харюу-...абаадуулбалнай яаха бай-...б замһаа хадууриһан энэ ...дэ ороод, бүри мэргэжэн-...шан болохо байгаа. Теэд ...анай хэрэг бүтээлсэхэ хүн ...бшуу. Тиин энэ хүниие зүб ...улхын тулада, тэрээндэ ... хандаха хэрэгтэй, хүндэ, ...ндань этигэхэ хэрэгтэй. ...коммунистическэ байгуу-...эдэбхитэйгээр хабаадажа ...? Шадаха, нүхэд! (Нэрье-...ташалга).

...огическа поэмын» бүгэ-...ээжэ автор, бүгэдын хүн-...тэһэн Антон Семенович ...одал адли һайнаар энэ ...шаралнуудые хөөрэхэ хэ-...амда хэсүү байна. Антон ... Макаренко хүнэй сэдь-...йн һайханиие, хүндэ эти-...гүүехэ хүсые харуулаа. ...иигэжэ хүндэ этигэлгэнь, ... хулуушан, дээрмэшэн, ... ябаһан хүнүүдтэ этигэл ...итай, анхаралтайгаар хан-...ь үрэ ямар ехэ байгаа һэм ...энэр бүгэдэ һайн мэдэнэб-...а ташалга).

...бүдүүлиг барга юумэнтэй ... сасуулна гээшэб гэжэ за-...ажа болохо. Гэбэшье ми-...шые зүб ойлгохо бэзэт гэ-...аб. Дурсагдаһан бэшэг ...эгдэһэн ушар тэрэнэй ур-...хэлэгдэһэн зүйлдэ хабаа-...Би бэшэг тушаа ямар зо-...элэнэбиб гэхэдэ, хүнүүдые ...улхэ, заһаруулан һайжа-...ээшэ айхабтар шухала ...мүн гэжэ харуулхын тула-...һэм. Манай орондо гэмтэ ...ад, алууршад үшөөл бии. ...налмаар.

...э Союзда ерэһэн харнин ...отын ушар тухай дуулаад, ...ммунизм байгуулжа байна ...д би өөрөө тэндэ алуур-...рааб гэжэ хэлэхэдээ боло-...бидэнэр хуушан сагай бү-...элнуудые хамуурдан ха-...хы хүнүүдые заһаруулан ...лжэ шададабди гэжэ хэлэ-...һагүйлди. Гэхэтэй хамта ...бадалшадай бии байһан ...ай общественын гол онсо ...бшэ, харин хүн зоной-...айхабтар түргэнөөр бол-... ушар ёһо һайнаар ...болоко байһан зүйл ха-...ай общественын онсо гол ... гэжэ советскэ общественын ...лтай һайнаар танил-... үзэхэ, хараха байна. ...тическэ обществодо гэм-...шад байха юм гү? гэжэ ... асуужа болохо. Би, жэ-...өөрөө коммунист хүн хадаа, ...алшад байхагүй гэжэ ...эжэ шадахагүй байнаб. ...). Гэмтэ ябадал хадаа об-...итор хүнүүдэй бэсэ абажа ...оншитын баримталдаг гу-...һөө хадууриһан ябадал ...мдаа хүнэй ухаан бодолой

үбшэлһэн дээрэһээ болодог ушар байна. Коммунистическэ обществодо зарим хүнүүдэй үбшэлхэ, ухаан бодолойнь муудаха ушарнууд байха бэзэ? Байхал ха даа. Хэрбээ иимэ үбшэнтэнэй байха һаань, мүн үбшэлжэ муудаһан ухаатай хүнүүдэй гаргадаг ябадалнуудшье байха байна. Теэд коммунистическэ общество ямар бэ гэжэ эдэ ухаа муутай хүнүүдые хараад хэлэхэ бэшэл. **(Энеэдэн. Альга ташалга).**

Тиин иимэ «үндэһэ» баримталан, коммунизмтай тэмсэл хэхые уряалагшадта иигэжэ хэлэжэ болохо байна: коммунизмтай, тэрэнэй һайн һайхан үзэл бодолтой тэмсэдэг хүнүүд мүнөөшье бии. Теэд тэдэ хүнүүдэй ухаан бодолынь эли бодо муудаһан байгаа ха. **(Энеэдэн. Нэрьемэ альга ташалга).**

Хүндэтэ нүхэд! Эндэ олон уран зохёолшод үгэ хэлээ. Таанадай хэлэһэн үгэ бүхэниие бултыень дуулажа шадаагүйдөө шаналмаар. Гэбэшье эндэ хэлэгдэһэн зарим үгэнүүдые бидэнэр шагнаабди, уншаабди. Зарим тэды юумэ таанадта урьтэйбди гэжэ тоолоод, хэлэһэн үгэнүүдыетнай уншахые, хэһэн ажаглалта, дурадхалнуудтайтнай танилсахые оролдохобди.

Танай бэшэһэн зохёолнууд тухай эндэ минии хэлэһэнэй хэрэг үгы ха гэжэ һананаб. Танай мэдэһээр, битнай литературна шүүмжэлэгшэ бэшэб, тиимэһээ танай литературна зохёолнуудые шэнжэлэн шүүмжэлхэ уялгатайб гэжэ һананагүйб.

Тиигээд таанад өөһэдөөшье бэс бэсэ шүүмжэлхэ балайшье дуратай бэшэ хат гэжэ зарим ушар баримтанууд харуулна. Зохёолнуудаа шүүмжэлүүлхэ дан аятай зохид бэшэ ажалые нам дээрэ тохохо дуратай байхагүй бэзэт гэжэ һананаб. Өөһэдөөл бэшэнэ ха юм та, тиимэһээ өөһэдөөл бэшэһэн юумэеэ түбхын түрүүндэ шүүмжэлхэ ёһотой бшуут. **(Энеэдэн. Альга ташалга).** Ямар нэгэн зохёол тухай хэлэхэдээ, нэгые магтаха, нүгөө хүниие шүүмжэлхэ, харин гурбадахииень хоорондонь табиха хэрэгтэй гэжэ таанад һайн мэдэнэт. Нэгэн соонь амтатай конфетэ хэһэн, нүгөөдэ соонь гашуун эм хэһэн хоёр мэшээгтэй хүн ерээд лэ нэгэндэ ганса конфетэ, нүгөөдэдэнь хоёр конфетэ, гурбадахидань гашуун эмээ тараажа эхилхэ тэһэн шэнгеэр һанажа болохогүй бшуу. Хэндээ хэзээ конфетэ гү, али гашуун эм үгэхэбибди гэжэ өөһэдөө тодорхойлоод, тэдэнээ өөһэдөө хүбаагаа һаатнай зүб байха байна. **(Зал соо шэмээтэй болоно).**

Гэхэтэй хамта, литературна шүүмжэлэл хадаа, литературна зохёолнуудые үдэр бүри гүнзэгы һайнаар тайлбарилан шүүмжэлгэ хадаа манай литературын саашадаа амжалтатайгаар хүгжэхэ шухалын шухала эрхэ нүхэсэл гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Эгээл тиимэһээ таанад өөһэдынгөө нүхэдые шүүмжэлхэһөө, тэдэнэй зохёолнуудые тайлбарилан шэнжэлхэһээ зайсаха эрхэгүйт. Литературна шүүмжэлэл гээшэмнай юун бэ? Энэмнай — уран зохёолшын зэр зэмсэгые улам хурса болголго, зохёолнуудые гүнзэгы һайнаар тайлбарилан шэнжэлэлгэ мүн, энэмнай—литераторнуудай мэргэжэл шадабариие улам һайжаруулга мүн. Энээн тухай минии дэлгэрэнгыгээр хэлэһэнэй хэрэггүй, эдэ асуудалнуудай ямар ехэ удхашанартай байһан тухайнь таанад өөһэдөө һайн мэдэнэт. Тэмсэлдэ уряалһан, коммунизмын илалта тээшэ уряалһан эрхим һайн, шэнэ литературна зохёолнуудые бэшэхыетнай бидэнэр хүсэнэбди, арад зонмнай хүлеэнэ.

Битнай дарүү аали зантай хүн бэшэб, нэгэл хэлээшээ ходо дабтажа байха дурагүйемни таанад мэдэнэ ёһотойт. Даажа байһан тушаалдаа хүн бүхэн эдэбхи үүсхэл харуулха ёһотой, литературада айхабтар халуун шүнал абьяас харуулагдаха ёһотой. Эдэбхитэй ажал ябуулга, һайн һайхан зорилгын түлөө, шэнэ ажабайдал байгуулхын түлөө тэмсэл хадаа хүнэй һайн һайхан шэнжэ шанартай тааралдана бшуу. Хэрбээ хүнүүдэй үрүү дүрүү, эдэбхигүй һула байгаа һаань, бидэнэр урагшаа хүгжэн дабшажа шадахагүй һэмди. Гансал шэнэ ажабайдал байгуулхын түлөө олон миллион хүнүүдэй тэмсэһэнэй ашаар, эдэбхитэй үүсхэлтэйгээр, урма зоригтойгоор, халуун ошотойгоор тэмсэһэнэйнь ашаар лэ бидэнэр урагшаа түргэнөөр дабшанабди, илалта түйланабди. Эдэбхи үүсхэлгүй юумэ хайхардаг зангүй, уруу дуруу хүнүүд баатарлиг илалта тээшэ уряалһан, ульһатай халуун зохёолнуудые бэшэжэ шадахагүй ха. Али шадаха гээшэ гү? **(Зал соо шэмээтэй болоно).** Энээнниие тайлбарилха бодото жэшээ намда үгы, гэбэшье тиимэ хүнүүд һайн зохёолнуудые бэшэжэ шадахагүй гэжэ һананаб.

Нүхэд! Бидэнэр гайхамшаг ахамад уран зохёолшодоороо омогорхонобди, уран зохёолой зэргэдэ орожо байһан залуушуулаараа омогорхонобди. Залуушуулай зохёохы ажал хүдэлмэридэ анхаралтайгаар, оролдосотойгоор хандаха хэрэгтэй. Һая эхилжэ байһан уран зохёолшодтой хэгдэдэг хүдэлмэри тухай зарим тэды ажаглалтануудые хэхэ хүсэлэнтэйб. Залуу уран зохёолшодой олоороо ерээгүй һаань, литературамнай бүхы дээрээ урган хүгжэхэгүй. Залуушуулнай —манай халаамнай гээшэ. Хүн бүхэн ямар нэгэн багахан юумэнһээ эхилдэг, тиигээд хожомынь бүхы хүсэеэ харуулжа, томонууд, эрхим һайн зохёолнуудые бүтээдэг, тиигэжэ тэрэнэй оюун бэлиг мэдэрэгдэдэг. Оюун бэлиг гээшэмнай гэнтэ бии болошодоггүй, байн байн һайжаран нарижадаг юумэн гээшэ.

Залуу уран зохёолшодые хүмүүжүүлхэ хэрэгтэмнай нилээд ехэ дутагдал үзэгдэнэ. Минии һанаашаар, энэ дутагдал ямар бэ гэхэдэ, һая эхилжэ байһан уран зохёолшодоо заримдаа үлүү гаратар ямбалнабди. **(Альга ташалга).**

Юрын хүншье, илангаяа уран зохёолшо, ухаанай ажалтай хүнүүд, хуушан общественын муу муухай үзэгдэлнүүдтэйнь эбсэдэггүй хүнүүд хаанта Россида ямар хэсүү бэрхэ байдалда ажаһуудаг һэм, һанаад үзыт. Иимэ байдал харахадаа тэрэ зэбүүрхэн дураа гутадаг, тиигээд энэ зэбүүрхэлээ зохёолнууд соогоо гарган харуулжа, олон миллион хүнүүдэй зосоо зэбүүрхэл түрүүлдэг, эрхим һайн ажабайдалай түлөө тэмсэлдэ тэдэниие бодхоон жагсаадаг бэлэй. Зохёолон урлаха ажалтай интеллигенцидэ харгы замаа олохонь ямар бэрхэтэй һэм гэжэ мэдээжэ.

Октябриин революциин ашаар эрхэ байдал тад ондоо болон хубилаа. Хүн бүхэнэй оюун ухаанай бүхы арга боломжыень, бэлиг шадабарииень али бүхы хэмжээгээр элирүүлэн хүгжөөхэ гайхамшаг урган зам социалистическэ обществодомнай нээгдээ. Залуушуулайнгаа ухаалан зохёохо шадабариие улам хүгжөөхые хүсэнэбди. Манай совет хүнүүдэй дунда бэлигтэй хүнүүд олон түрэдэг. Бэлигтэй бэрхэ хүнүүдэй урган хүмүүжэхэдэнь али болохоор туһалха хэрэгтэй. Гэбэшье ажаһуудаг эрхэ байдалһаань, газар уһанһаань тэдэниие зорюута таһалжа болохогүй.

Кукурузын түлөө тэмсэлшэ гэжэ намайе хэлсэдэг. Кукурузые юрын эрхэ байдалда ба дан үлэмжэ ехээр ямбалһан эрхэ байдалда ургуулһанай жэшээ харуулаад, тэрэнээ залуу литераторнуудые хүмүүжүүлгэтэй зарим тэды сасуулха һанаатайб. **(Зал соо шэмээтэй болоно. Альга ташалга).**

Кукурузада дуратайшуул олон: грузинууд, армянууд, украинууд, мүн урда областьнуудтахи ородууд тэрээндэ дуратай. Эгээл түлэг һаяхан эдеэшээд байхадаа, кукуруза илангаяа амтатай юм. Энэ ямар амтатай эдеэн бэ гэжэ тэрэниие эдижэ үзөөгүй хүн мэдэнэгүй. Тиин кукуруза ургуулха дүй дүршэлгүй байбашье, тэрэниие эртүүр ургуулжа абахые ехээр хүсэһэн хүнүүд кукурузын рассадые теплицэ соо ургуулжа эхилдэг байгаа. Ходол кукуруза гэжэ хэлэжэ, номножо ябадагыемни мэдэхэ нэгэ агроном намда һайн юумэ хэхые хүсэжэ, иимэ юумэ хэһыень һананаб: тэрэ кукурузын рассадые теплицэ соо ургуулаад, һүүлдэ полидо абаашажа тариһан байгаа. Тэрэ полидонь ошоод, би иимэ юумэ харабаб: тэндэ таригдаһан кукуруза үшөө гараадүй байба, харин теплицэһээ асаржа һуулгагдаһан кукуруза 20—30 сантиметр үндэр болошоод байба. Эдэниие хаража хаража, би агрономдо иигэжэ хэлээ һэм.

— Мэдэнэ гүт, ямар тэнэг юумэ хэһэнээ?

— Яагаад? Юундэ?—гэжэ тэрэ асууба. Би харюусабаб:

—Анханһаа эндэ таригдаһан кукуруза мүнөө гараагүйшье һаа, гарахадаа айхабтар һайнаар ургажа, үндэр баян ургаса үгэхэ, харин теплицэһээ асаржа тариһан кукурузатнай хатажа муудаад, һайн ургаса үгэхэгүй, юундэб гэхэдэ, тэрэтнай теплицэ соо ургаа бшуу. Тэдэнээ өөрөөшье хараад үзыт. Тэдэгнай һүлмэгэр тулюурнууд, шарлашанхай, мүн хододоо шухэр доро ябадаг хүндэл үнгэ муутай, ногоон бэшэ байна бшуу. Тиимэһээ энэ ургамалтнай саашадаа хүра бороо, һалхи шуургантай дайралдахадаа, тэдэниие дабажа гаража шадахагүй байна.

Тэрэшэлэн эхилэн бэшэжэ байһан манай зарим уран зохёолшодшье полидо һуулгагдахынгаа урда тээ теплицэдэ ургуулагдаһан кукурузые зарим тэды намда һануулна. Эгээл иимэ юумэн болодог ха юм: ямар нэгэн хүнэй түрүүшынгээ рассказ гү, али шүлэг бэшэжэрхихэдэнь, шэнэ «одон», шэнэ бэлиг мүндэлбэ гэжэ ябаад шууялдажа эхилдэг. **(Зал соо шэмээтэй болоно. Үни удаан альга ташалга).** Түрүүшынгээ зохёол бэшэһэн тэрэ нүхэр өөрыгөө уран зохёолшо гү, али поэт гэжэ хэндэшье мэдүүлээгүй, харин гансал хүсэеэ туршаһан байхадань, тэрээн тушаа шаг шууяа табилдажа, энэмнай хүн түрэлтэнэй хүлеэжэ байһан үльгэр жэшээ, алмаз гээшэ гэжэ байгаад, уран зохёолшодой Союзда татажа оруулдаг байна. Хэрбээ эхилэн бэшэгшэ энэ нүхэрэй ямар нэгэн нютагта һуудаг һаань, тэрээндэ Москвада гү, али республикын ниислэлдэ байра үгэхэ гэжэ ябаад гүйлдэдэг. Иимэ шэнэ одон аад, холын хүдөө нютагта һуужа болохо аал гэлсэдэг.

Энэмнай зүб гээшэ гү? Михаил Александрович Шолоховнай өөрынгөө ниислэл—Вешенская станицада һуудаг лэ, харин, ниислэлэйхид, литературна тулалдаанда тэрээнтэй үзэлсэгтылши. **(Альга ташалга).**

Хэнэй хаана ажаһуудагһаа бэшэ, харин хэн ямар бэлигтэйб, юу хэжэ шадахаб—тэрэнь лэ шухала байна бшуу. **(Альга ташалга).**

Эхилэн бэшэгшэ залуушуулые хүмүүжүүлхэдээ, тэдэниие дан ехээр ямбалбалнай, туһа болохогүй, гэжэ би һананаб. Үнэхөөрөөшье, урдань хүдэлжэ байһан газарһаань асаржа, үнэгэн малгай үмэдхүүлэгдэһэн хүнүүдтэй заримдаа юун болодог гээшэб. Тэрэниие уран зохёолшо гэжэ мэдэрээд, уран зохёолшодой Союзай гэшүүнэй билет барюулдаг, ниислэл хотодо байра үгэдэг. Энээнһээ урагша тиимэ хүн трактористаар, комбайнер, токарь, слесаряар гү, али конструктор, инженер, агрономоор үйлэдбэридэ хүдэлдэг байгаа. Тиимэ хүн уран зохёолшоор түрөө бэшэ ха юм, харин хаанаб даа нэгэ тээ ургаа, ажаллаа. Тиигээд эхин түрүүн бэшэжэрхиһэн һайн зохёолойнгоо удаа энэ хүмнай шэнэ, бүри һайн зохёол бэшэжэ шадахагүй байжа байдаг. Тиимэ хүн яаха ёһотойб? Тэрэ иигэжэ бододог: уран зохёолшо болошоһон аад, комбайнай штурвалай саана зогсохонь аягүй; заводто ошохо гэхэдэ—баһал таагүй. Тиимэ хүн хайшаа ошодог бэ? Литературна фондһоо мүнгэ абахаяа уран зохёолшодой Союзда ошодог. **(Зал соо шэмээтэй болоно. Альга ташалга).** Тэндэ тэрэниие тэдхэжэ, мүнгэ үгэдэг. Оюун бэлигтэй уран зохёолшо гэжэ мэдэрээд, бэлигтэй гэжэ гэршэлһэн гэшүүнэй билет үгөө хадаа,— мүнгэ үгэхэ ёһотой гэжэ тэрэ тоолодог. Тиигээд үгэхэ юм һаа, ехээр үгэгты гэдэг. **(Зал соо шэмээтэй болоно).**

Би зарим тэды хэтэрүүлжэшье болоно хаб, энэ ушар ямар нэгэн айхабтар гашуудалта зүйл гэжэ хэлэхээ хэншье һананагүй. Гансал энэмнай бидэнэй баримталха гурим дүримһөө халин хадууриһан ябадал гэжэ харуулхые хүсэнэб. **(Альга ташалга).**

Өөһэдынгөө оюун бэлиг дэлгээн хүгжөөхэдэнь залуу нүхэдүүдтэ туһалха үнинэй уранзохёолшодой дэмжэһэн шэнгеэр, Горькиин дэмжэдэг байһан шэнгеэр залуушуулые дэмжэхэ хэрэгтэй. Би хадаа Михаил Михайлович Коцюбинскиин бэшэгүүдые уншаһан, Горькийтой тэрээнэй абалсажа байһан бэшэгүүдые уншаһан байнаб. Горький хадаа Коцюбинскиин һайн зохёолнуудые бэшэхэдэнь, мүн ондоошье олон уран зохёолшодой, искусствын мастернуудай һайн зохёолнуудые бэшэхэдэнь ехэ нүлөө үзүүлһэн байгаа. Хэрбээ минии нэгэ бага буруугаар хэлээ һаамни Украинын уранзохёолшод—Николай Платонович Бажан, Александр Евдокимович Корнейчук, Максим Фадеевич Рыльский гэгшэд тэрээниниемни заһажа үгэг лэ. Би хадаа тэрэ Коцюбинский гэдэг хүдөө ажалай хорото дайсадтай тэмсэл ябуулха комиссида, земской управа гэдэгтэ статистигаар олон жэл соо хүдэлһэн, литературна ажалшье хэһэн байгаа гэжэ хэлэхэ һанаатайб. Тэрэ хүнэй һайнаар бэшэдэг байһыень таанар мэдэнэт.

Хүдэлмэришэн тухай бэшэхэ гэһэн уранзохёолшын хүдэлмэришэдэй ажаһуудаг, ажалладаг газартань ошожо, тэдээнэй ямараар ажаллажа байһыень хаража үзэхэдэнь яаха юм? Тиигээд, тэдээнтэй хамташье ажаһуугаад үзэхэдэ яаха юм? Энээндэ муу юумэн юу байхаб? **(Альга ташалга).** Тиибэл иишэ тиишээ ябаха гэжэ сагаашье гээһэнэй хэрэггүй ха юм. **(Альга ташалга).**

Ниислэл хотын уранзохёолшодые Советскэ Союз дотор тараажа, шахта, завод болон колхозуудта байлгаха гэһэн дурадхал оруулжа байна гэжэ, нүхэдүүд, нам тухай бу бодооройгты. Иимээр хэхэ болоо һаа, бодомжогүй юумэ тэрэмнай болохо байна бшуу. Би иигэжэ хэлэхэдээ, юун гэнэ гээшэбши гэхэдэ, уран зохёолшод ажабайдалые гүнзэгыгөөр шэнжэлхэ, тэрээниие мэдэхэ болохо. Совет оронoй ажабайдалда үзэгдэжэ байһан хамаг шэнэ юумые уран гоёор бэшэхэ, манай общественын хамаг бүхы зөөри баялигые ухаан бодолой ехэ үнэтэ юумые байгуулжа байһан хүнүүдые гүнзэгы дэлгэрэнгыгээр харуулха ёһотой һэн гэжэ хэлэхэ хүсэлтэй байнаб.

Нэгэл дадашаһан газартаа—колхоздо, заводто, эмхи зургаанда ургажа, ажаһуужа байһан, тэндээ таарашаһан, тэндэ байхадаа зориг ородог хүнүүдые тэрэ газарһаань зайлуулжа, ондоо тээ, залхуу болошохоор, ямбархашахаар газарта абаашаха гээшэ зүб гээшэ аал? Хэрбээ тиимэ юумэ хэхэ болоо һаа, хүн гээшэмнай уран үгөөр хэлэхэ болоо һаа, хэлтэгы гэшхэдэг болохо, арад зонһоо зориг абажа ябаха аргагүй болохо, газарһаа үгзарүүлагдан хаягдаһан үбһэ шаралжаа шэнги хаташаха байнал.

Жэшээлхэдэ, ургажа байһан газарһаань үрэ жэмэстэ модые ондоо тээ абаашажа һуулгахадаа, гол үндэһэнүүдыень таһалаа һаатнай, тэдэ үндэһэнүүдэй дахин ургахын тулада хоёр-гурбан жэл хэрэгтэй болохо. Имагтал тэрээнэй һүүлээр тэрэ модонтнай сэсэглэжэ эхилхэл. Тэрээнэй жэшээгээр, дадашаһан, түбхинэһэн газарһаань хүниие баалан зайлуулхада баһал энээнэй удхатай болодог. Тиимэ хүн удаан саг болоод байхада шэнэ газартаа дадажашье, хүл дээрээ бүхөөр бодожошье болохо. Гэхэтэй хамта, тиигүүлһэн хүн узуур дээрээ хатажа, хэрэггүйшье боложо болодог юм.

Би хадаа Украинын уранзохёолшодтой үнидэ нэгэ хөөрэлдэһэнөө мүнөө һанаандаа оруулжа, эндэ хөөрэхэ һанаатайб. Дайнай урда тээ Украинада ажаллахаяа ерэхэдэмни уранзохёолшод орожо ерээ һэн. Би тэдээнэй нэрыень нэрлэхэгүйб, һайн нүхэдүүд байһан юм. Бидэнэр зарим нэгэн асуудалнуудаар хөөрэлдөө һэмди, тиигэжэ байтараа тэдэ намда иигэжэ хэлэбэ:

— Нүхэр Хрущев, бидэ танда нэгэ гүйлтатайбди.

— Ямар?

— Манайда эндэмнай хүдөө газарта түрэһэн айхабтар бэлигтэй арадай поэтесса бии болошонхой.

—Тэрэмнай ехэл һайн гээшэл даа,—гээд урдаһаань хэлэбэб.—Мүнөө оюун бэлигтэй, бэрхэ хүнүүд олоороо бии боложо байна. Тиигээд, тэрэ хүмнай ямар юумээр ядаржа байгаа юм гү?—гэбэб. Тиихэдэмни урдаһаам иигэжэ харюусаба:

— Тэрэмнай хүдөө нютагта байжа байнал.

—Тиигээд, юун гэхэсэ һанаабтаб?

— Тэрээндэ Киевтэ байра үгэхэ хэрэгтэй байгаал даа?

Тиихэдэнь хөөрэлдэжэ байһан нүхэдтөө иигэжэ хэлээ һэм:

— Тэрэ эхэнэр хэды эрдэм номоор багашье һаа, бэлигтэй, шадамар хүн байһан туладаа, колхозой байдал тухай шүлэг зохёоно ха юм. Тэрэтнай хаража байһан, хабаадалсажа байһан ажабайдал тухайгаа, хүнүүд тухайгаа зохёол бэшэнэ ха юм. Теэд, колхозһоонь асараад, Крещатик дээрэ байра үгөөд байлгаба гэлэйлта. Тэрээнэйтнай һүүлээр юун тухай бэшэхэ байна гээшэб? Тиимэ юумэ хээ һаа, оюун бэлигынь түргэншэгөөр гандажа, хатажа эхилхэ, юуншье тухай бэшэжэ шадахаяа болихо, хэрбээ бэшэхэшье гээ һаа, баһал колхоздоо ошохо, хараха баатай болохол,— гэжэ хэлээ һэм.

Минии хөөрэлдэһэн тэдэ уранзохёолшод хэлэһэн үгыемни зүбшөөһэн янзатайгаар шагнаһаншье мүртөө, колхозой тэрэ эхэнэрые уранзохёолшодой Союзда абаһан байгаа. Тиигээдшье тэрэ биратай зохёолшо боложо үгөөгүй. Яахадааб гэхэдэ, болбосорол багатай, хүсэд мэргэжэешьегүй тиимэ хүн байжа байгаа. Тэрэ хадаа миил үзэгэй толгой холбуулжа шададаг байшоо. Тиигээд, үзэгэй толгой холбуулха гээшэмнай уранзохёол бэшэһэн ябадалда хүрэхэгүй ха юм даа.

Нүхэдүүд, минии энэ хэлээшые зүбөөр ойлгохо бэзэт гэжэ, тиигээд, наһанай илгаагүйгөөр зохёол бэшэжэ эхилжэ байһан залуушуулые дэмжэхэ хэрэгтэй, тиихынгээ хажуугаар тэдээниие зорюун ехэ ямбада оруулжархиһоной хэрэггүй гэжэ хэлэхэ болоо һаамни зүбшөөхэ бэзэт гэжэ һананаб. Хэрбээ хүниие уһан дээрэ, али нэгэн юумэн дээрэ хөөрүүлээд, дороһоонь үргэд гээд байгаа һаа, тиимэ хүн уһанда тамаржа заяандаашье һурахагүй байнал. Уһанда тамаржа һурахын тула уһа руу орохо, хүсэ шадалаа гаргаха, һорилго хэхэ хэрэгтэй ха юм. Теэд, уһанда тамаржа байһан хүнэй тэрээ руугаа орожо үхэхэеэ һанаа һаань, тэрээндэ туһалха хэрэгтэй, татажа гаргаһанайнгаа һүүлээр өөрөө тамаржа шададаг болохынь тула һургаха хэрэгтэй. Энээнэй жэшээгээр, зохёол анхан бэшэжэ байһан уранзохёолшодо өөрынгөө хүсөөр оюун бэлигээ бадаруулха арга боломжо үгэжэ байгыт. **(Альга ташалга).**

Нүхэдүүд! «Уранзохёолшо хадаа алдуу хэхэ эрхэтэй юм», «уранзохёолшо хадаа заримдаа тулюур түйганааршье бэшэхэшье эрхэтэй юм» гэжэ хэлэжэ болохо гээшэ гү? Тиигээд, общество дотор уранзохёолшын эзэлжэ байдаг һууринь, тэрээнэй үүргэнь тэрэ зэргын эрхэ тэдээндэ олгоногүй гэжэ бодонолби. Леонид Сергеевич Соболев 1934 ондо уранзохёолшодой нэгэдэхи съезд дээрэ иигэжэ хэлэһэн байгаа: парти, правительство хадаа советскэ уранзохёолшодто хэрэгтэй хамаг бүхы юумыень үгөө гээшэ, тиигээд лэ гансал юумые—муугаар, тулюураар бэшэхэ эрхые тэдээнһээ хаһаһан байна гээ һэн. Энэ ехэ һайнаар хэлэгдээ гээд һананаб.

Минии бодожо үзэхэдэ, арад зон гээшэмнай гансашье муугаар бэшэхэ эрхые уранзохёолшодһоо хаһаһан бэшэ, мүн буруугаар, худалаар бэшэхэ эрхые тэдээнһээ хамагай түрүүн хаһажа абаһан байна. Зохёолнууд дан аймшагтай бэшээр бэшэгдэһэн байжа, болохошье юм бэзэ. Тиимэ зохёолые уншаһан хүнүүд тэрээндэ сэгнэлтэсэ үгэхэ байха. Тиигээд, буруугаар бэшэгдэһэн зохёол гээшэмнай тад ондоо юм шуу. Тиимэ зохёол дотор шал буруу эшэ үндэһэн абтаһан байдаг. Иимэ юумые яабашье тэсэжэ болохогүй, яахадааб гэхэдэ, энэмнай литературна голодоһон болоно бшуу.

Голодоһогүй ажал байдаггүй юм гэжэ хэлэхэшье хүн байжа болохо. Тиимэншье тиимэ юм бэзэ. Зүгөөр элдэб янзын голодоһо, элдэб янзын алдуу эндүүнүүд байдаг юм шуу. Слесариин гү, али токариин гэмээр, али нэгэн детальда голодоһон гаргагдаа һаа,—нэгэ ондоо хэрэг, уран зохёолой голодоһо гаргагдаа һаа—тад ондоо хэрэг гэжэ хэлээ һаамни зүбшөөгыт гэхэ байнаб. Хэрбээ детальда голодоһон гаргагдаа һаа, тэрээнниие хаяад, шэнээр хэхые захиха зэргэтэй бэзэ. Тиихэдэ, тэрэ деталь бэлдэхын тула гаргагдаһан саг, мүн материал миил хосорхо байна бшуу. Хэрбээ уран зохёолдо голодоһон гаргагдаа һаа, тэрээнниие заһаха гээшэнь ехэ бэрхэ юм. Яахадааб гэхэдэ, тэрэ ном барлагдан гараад, арад зоной дунда, уншагшадай дунда таража эхилхэ байна. Дам саашаа юун болохоб гэбэл, ном уншаад, һайнааршье ойлгожо шадахагүй, уранзохёолой һайн муусень хүсэд сэгнэжэшье шадахагүй хүнүүдэй дунда таража эхилхэ байнал. Уншагшад тэрэ номые уранзохёолшо бэшээ юм гээд лэ ехээр найдажа, уншажа ороходо бшуу. Уранзохёолшодто, уранзохёолнуудта, хэблэлдэ яаха арга-

(Түгэсхэлынь 4-дэхи нюурта)

Уранзохёолшодой съездын заседаниин зал. ТАСС-эй фотохронико.

АРАДАЙ АША ТУҺАДА АЖАЛЛАХА ГЭЭШЭ СОВЕТ УРАН ЗОХЁОЛШОДОЙ АРЮУН НАНГИН УЯЛГА

1959 оной майн 22-то уран зохёолшодой III съезд дээрэ нүхэр Н. С. ХРУЩЕВОЙ хэлэһэн үгэ

(Түгэсхэл)

гүй хүндэтэйгөөр хандадаг байһаар арад зониие манай хүмүүжүүлһыень таанар мэдэжэ байнат. Эгээл тиимэһээ суртал бодолой талаар горьтойхоншье алдуутай уран зохёолые зарим уншагшадай һайнаар угтан абажа, тэрээнһээ ажаһуудалдаа, тэмсэлдээ һургаал абаха гэжэ оролдожо болохонь магад бшуу. Иимэ хэрэггүй литература совет хүнүүдтэ, коммунистическэ байгуулалтада али зэргын хоро хүргэжэ болохо байһан тухайдань таанад өөһэдөө бодоод үзыт.

Алдуу хэдэггүй хүн, алдуу хэхэгүй арга гэжэ байдаг юм аал, гэжэ таанад хэлэжэ болохот. Нээрээшье тэрэ гээшэ бэрхэтэйл юм бэзэ, яахадааб гэхэдэ, үнэхөөрөө советскэ уран зохёолшо хадаа алдуу гаргахадаа зорёон гаргадаггүй, мэдэһээр байжа гаргадаггүй, харин ажабайдалые, ушар ёһые хүсэдөөр ойлгодоггүй байһан дээрэһээ гаргадаг юумэл. Иимэ алдуу гаргахагүйн тула уран зохёолшод общество дотор ажаһуудаг, обществын ажабайдалые зураглан харуулдаг хүнүүд гээшэ гэжэ ойлгохо, тэдээнэй зохёолые ниитэ зоной шүүмжэлэл заһан залажа байха ёһотой, тэрэ шүүмжэлгые уран зохёолшод дуулажа, тэрээниие тоожо, нүхэдэй ёһоной зүбшэн хэлсэлгэ болон арсалдаа буляалдаа хэжэ, ниитэ зоной шүүмжэлэн үзэхынь тула зохёолнуудаа тэдээнэй дунда хэлсүүлхэ ёһотой гэжэ мэдэхэ хэрэгтэй бшуу.

Тиигээд, бидэниие шүүмжэлэгты, манай хойноһоо хинан шалгагты, зохёолнуудыемнай алдуутай байгаа һаань, бү хэблэгты, бү гаргагты гэжэ таанар хэлэжэ болохот. Ямар номыень хэблэхэб, ямарыень хэблэхэгүйб гээд даб гээд, түргэн зуура шиидхэхын аргагүй гэжэ таанад өөһэдөө мэдэнэт. Юушье, ямаршье ном барлаагүй һаа—эгээн лэ хүнгэн харгы гэжэ тоологдохо юм бэзэ. Тиибэл ямаршье алдуу гарахагүй, али нэгэн ном хэблэхые хориһон хүн ехэ ухаантай хүн шэнгеэр харагдаха жэшээтэй. Тиимэ харгы дээрэ гараха болоо һаа, тэрэмнай шал тэнэг ябадал болохол. **(Зал соо шэмээтэй болоно. Альга ташалга).**

Тиимэһээ, нүхэдүүд, правительствын хүзүүн дээрэ тиимэ асуудалнуудай шиидхэбэриие бү тохогты, өөһэдөө тэдээниие нүхэдэй ёһоор шиидхэжэ байгты. Манай һанахада, тэрэтнай шүүмжэлэл, ёһотой һайн шүүмжэлэл болохо бэшэ гү. Хэрбээ тэрэмнай үнэхөөрөө литературна шүүмжэлэл юм һаа, танил талаяа, улаан нюураа харалсаха ябадал гэжэ байха зэргэгүй. Тиимэ шүүмжэлэл хэхэдээ эгээн лэ шухала зүйл тухай, литературна зохёолой удха болон уран тала тухайнь анхаралаа хандуулха зэргэтэй. Бидэнэр ажал хэрэгээ тиимээр табиха зэргэтэйбди гэжэ һананаб.

Литературна зохёолдо хамагайл түрүүн шанар гээшэнь ехэ удхашанартай юм гэжэ энэ съезд дээрэ үгэ хэлэхэдээ, Александр Трифонович Твардовскиин хэлээшыень зүб гээд һананаб. Нээрээшье оюун бодолдо хабаатай ажалда «ехэ» байнхаар, «шанартай» байһаниинь дээрэ ха. Гансашье һаа, зүгөөр һайн ном бэшэгты. Жэшээнь, Николай Островский үсөөн ном бэшээ һэн. Теэд тэрээнэй бэшэһэн «Булад яажа хатуужааб» гэжэ номынь одоол һайн ном бшуу даа. Энэ уран зохёолшын наһа барашоошье һаань, тэрээнэй номынь олон зуун жэл соо арад зоной дунда байха, уншагдаха бэзэ гэжэ һанагдана. Бэшэ авторнуудые, бэшэ зохёолнуудые нэрлэхэгүйб—тиимэ авторнууд, тиимэ зохёолнууд олон. Удаан саг соо байжа, улад зониие баясуулжа, зориг оруулжа байхаар һайн номуудые бэшэхэ гэжэ оролдохо хэрэгтэйл.

«Үбгэжөөл» гэжэ Николай Алексеевич Некрасовай поэмын зарим мүрнүүд бага балшар наһанһаамни хойшо һанаанһаам гарадаггүй юм. Тэдэ мүрнүүдые сээжэлдэһэн байнаб. Тэдээн соо иигэжэ бэшээтэй:

«Эб таһалаа гэжэ хэлээд,
Эды тэды ородуудые
Газарай габа руу сүлэһыень,
Гайхажа хараалби, Саша,
Газар, сүлөө хоёрые үгөө
Он үнгэрөөд байхадань
Ошоо тиишэнь, комиссарнууд
Харан гэхэдэнь тосхон
Сарай, амбаар байжа байлай.
Алхашье кузница соонь
дуулдана ха.
Табин жэл соо тиигэжэ
Тон ехэ барилга бодоһон юм.
Хүнэй хүсэл, ажал гээшэ
Хүсэтэй юумые бүтээдэг юм.
(Альга ташалга).

Хараад үзыт даа, хэрбээ хүндэ эрхэ сүлөө, газар дайда гээшые үгөө һаань, али зэргын юумэ хэжэ шадахаб гэжэ Некрасов ехэ зохидоор зохёожо хэлэһэн байна бшуу! **(Нэрьемэ альга ташалга).** Тиихэдэмнай, теэд тад ондоо саг байгаа бшуу даа. Хэрбээ Некрасов мүнөө энэ үедэ ажаһуужа байгаа һаа, гурба — дүрбэн жэлэй турша соо совет хүнүүд гушан зургаа миллион гектар шэнэ газар элдүүрилэн ашаглаа юм гэжэ мэдэһэн байгаа һаа, юун гэжэ хэлэхэ байгаа гээшэб! **(Альга ташалга).** Хэрбээ тэрэ сагта боложо байһан юумые гайхамшагта үзэсхэлэн зүйл гэжэ тоолодог байгаа һаа, мүнөө совет хүнүүдэй хэжэ байһан юумые гайхажа ханахаар бэшэл.

Нүхэдүүд, бидэнэр иимэ гоё сагта ажаһуужа байнабди. Гэхэтэй хамта, тэрэ үеын ядуушаг байдалые хаража ерээд, магтажа бэшэһэн, тэрэ үеын байдалай һайн талыень мэдэжэ сэгнэһэн Некрасовай оюун ухааень магтаха, һайхашааха зэргэтэйбди. Эхэ ороноо хүсэн түгэс социалистическэ гүрэн болгожо, хубилгажа байһан манай арадай үүсхэн зохёохы агууехэ хүсэ шадалынь мүнөө бодото дээрээ харагдажа байна. Манай дайсад энээнииемнай ойлгодогшье, харадагшье болоо.

Би нэгэ иимэ баримта тухай хэлэхэмни. Һая нэгэ уулзалгын болоходо би зарим оронуудай дипломатическа түлөөлэгшэдтэй хөөрэлдөөд үзэһэн байгааб. Мүнөө ямар асуудал эгээн шухала болоод байнаб гэхэдэ, гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүдэй зүблөөн тухай асуудал тиимэ болоод байна. Баруун Германиин посол намһаа иигэжэ асуугаа:

— Женевэдэ асуудал ямараар шиидхэгдэжэ байнаб?

— Тэрээн тухай Таал хэлэжэ үгыт, Тамнай өөрынгөө правительствын посол хадаа правительствынгаа юун гэжэ бодожо байдаг тухай хэлэхэ бэшэ юм гүт? Тиигээд Танай юуншье гэжэ бодожо байгаа һаа, би хадаа хоёр Германитай хоюулантайнь эбэй договор баталха гээд хэлэхэ байнаб.

— Тиихын аргагүй.

— Үгы, тиимэ арга бии юм. Хэрбээ Танай аргагүй гэжэ мүнөөдэр тооложо байдаг юм һаа, бидэ Германиин Демократическа Республикатай эбэй договор баталхабди. Тиигээд танай тиимэ хэлсээ баталжа болохо гэтэр хүлеэгээдшье байжа шадахабди. Тиихэдэмнай таанар тэрэ хэлсээндэ баһал гараа табихат.

Иигэжэ хэлээд байхадамни тэрэ посол «тиимэ юумэ болохогүй» гэжэ хэлээ һэн. Тиихэдэнь Та дан ехээр бү яарагты, «үгы» гэжэ бү хэлэгты, нэгэ бага хүлеэгты гэжэ би урдаһаань хэлэһэн байгааб.

Тиигэжэ байтарнай үшөө нэгэ посол мантай хөөрэлдэжэ оробо. Минии хэлэһэн тэрэ посол үнидэ хада манай орон дотор байһан юм ха. Тэрэ хүн, тэрээнэй эсэгэнь Москвада фабрикатай байгаад, хожомынь орон доторһоомнай гаража ошоод, мүнөө үедэ нэгэ ороной посол болоод байдаг. Ородоор хэлэхэ гээшэнь яаха аргагүй һайн юм. Тиимэһээ бидэ оршуулагшашьегүйгөөр сэхэ хөөрэлдөө һэмди.

Эгээл тэрэ посол Германиин Федеративна Республикын посолдо хандажа иигэжэ хэлээ һэн:

—Ноён посол, Та ехээр бү яарыт, «үгы» гэжэ дан яаража бү хэлыт. Гушан жэлэй саада тээ Совет засаг гээшэ үни тогтожо байхагүй юм гэжэ би хэлээ һэм. Тиигээд хэрэггүй юумэ хэлэжэрхиһэн байгааб. **(Альга ташалга).**

Энээн дээрэһээ юун гэжэ ойлгохо хэрэгтэйб гэхэдэ, ангиингаа талаар манай дайсадшье байһан, мүнөөшье дайсад байһан хүнүүд мүнөө болоходо ухаа ороод, нэгэн адляар бодожо ябадаг хүнүүдээ «бү яарагты, «үгы» гэжэ хэлэхэеэ бү шамдагты гэжэ заһадаг болоо.

Зай, нүхэдүүд, бидэнэр коммунистнууд ха юмбибди. Тиихэдэмни иигэжэ хэлэхэт: бидэ бултадаа коммунистнууд бэшэбди. Тиигэжэ хэлэхэдэтнай би иигээд харюу үгэхэ байнаб. Манай урда үгэ хэлэһэн хүнүүд—уран зохёолшод, хүдэлмэришэд, алба хаагшадай хэлэһэн үгөөрнь коммунист хүн хэлэжэ байна гү, али коммунистбэшэ хүн хэлэнэ гү гээд абаһаар мэдээд орхихын аргагүй. Тэрээниие үнэн дээрэнь мэдэхэ гээ һаа, үгэ хэлэжэ байһан тэрэ хүнһөө асууха хэрэгтэй. Тиигээд энэмнай манай агууехэ Советскэ Союзай арадуудай партитаяа сэдьхэл һанаагаа ехээр тааража байһанайнь үльгэр жэшээ бэшэ аал. **(Нэрьемэ альга ташалга).** Тиимэ байхадань манай парти хадаа юунһээшье үлүү шан гэжэ энээниие тоолодог, энээниие Ленинэй суртал һургаалай бадаран мандажа байһан ябадал гэжэ тоолодог.

Манай партиин һургаал, тэрээнэй программа миин лэ эрдэм наукын документ байхаяа болёо, тэрэмнай бодото ажабайдалай документ, манай агууехэ арадай һанал бодолынь, ойлгосонь, ажалайнь программа болоо. **(Нэрьемэ альга ташалга).**

Энээниие ехэ шан гэжэ яахадаа тоолохо зэргэтэйбибди гэхэдэ, манай ороной уласхоорондын нэрэ зэргэ, советскэ гадаадын политикын нэрэ хүндэ тон ехээр дэбжээд байнал. Манай правительствын политика Коммунистическэ партиин политикаһаа, һургаалһаа эшэ үндэһэтэй юм шуу. Тиимэ дээрэһээ Коммунистическэ партиин һургаал хадаа бүгэдые илагша һургаал гэжэ тоологдохо зэргэтэй байна. Манай гүрэниие ажал хэрэгээрээ бүри дээшэнь үргэн дэбжээхын тула бидэнэр хамаг бүхы юумэ хэхэ ёһотойбди.

Нүхэдүүд, минии үшөө нэгэ шүлэг уншажа үгэхэ зүбшөөл үгыт.

Эхэ орон тухайгаа Иван Саввич Никитинэй гоёор бэшэһэн үгэнүүдые би ехээр һайшаадаг хүнби.

«Түгэлдэр Русь шамда инаглахашье,
Түрэл Эхэ гээд нэрлэхэ эрхэшье
Дүүрэн байнал, дүүрэн байнал.
Шинии алдарые хамгаалан
Шинии дайсантай тулаха
Тон хэрэгтэй болоо һаань,
Толгойгоошье сабшуулхаб, хамаагүй!»

Эдэмнай айхабтар лэ гоё үгэнүүд гээшэл даа. Тэрэ уран зохёолшо, поэт амиды байһан сагтаа Россие Эхэ орон гэжэ нэрлэһэн байна бшуу. Тиигээд бидэ мэдэжэ байнабди. Росси тиихэ үедэ хүн бүхэнэй анхаралтай эхэнь байгаагүй, зарим хүнүүдтэ хойто эхэнь байһан юм шуу. Иигэжэ хэлэхэдээ би урданай Россин гансашье үндэһэ яһанай бэшэ, мүн ангиин байдал тухай хэлэнэб. Хэдышье тиимэ һаа тэрэ поэт Россие эхэмни гэжэ энхэрэн нэрлэһэн байгаа. Үнэхөөрөө бүхы арадуудай эхэнь болоһон агууехэ манай Советскэ Союз тухай юун гээд хэлэжэ болохо байнаб! Манай орон дотор бүхы арадууд ахадүүгэй барисаатай болоо. **(Нэрьемэ альга ташалга).**

Нүхэдүүд, бидэнэр эдэ бүгэдын түлөө агууехэ Ленин багшадаа, манай алдарта Коммунистическэ партида, советскэ байгуулалтада баяртай байха ёһотойбди. Бидэнэр манай арадуудай шэн зоригто ажалдань ханамжатай, баяртай байха ёһотойбди. Социализмын бүхы туйлалтануудые гамнаха, тэдээниие арьбалжа ехэ болгохо, уг зорилго тээшээ—коммунистическэ общество байгуулха тээшэ зорихо ёһотойбди. **(Нэрьемэ альга ташалга).**

«Табин жэл шахуу» гэһэн Александр Твардовскиин шүлэг соо совет хүн тухай энэ шэнэ сагта шэнээр, һайнаар хэлэгдээ. Тэрэ шүлэг нёдондо жэлэй декабрьда «Правдада» толилогдоһон байгаа. Би тэрээниие уншаагүйб. Таанар бултадаа уншаһан, мэдэхэ байха ёһотойт. Тэрэ шүлэг дотор социалистическэ Эхэ орондоо дуратай, Совет гүрэндөө дуратай, тэрээнэй амжалтаар омогорхожо байдаг хүн бүхэнэй сэдьхэл зүрхэнэй долгисожо байһаниинь харагдана. **(Альга ташалга).**

Нүхэдүүд! Бидэнэр коммунистическэ байгуулалтые мүнөө үргэн далайсатайгаар ябуулжа байнабди. Хэрбээ сэрэгэй хэлэн дээрэ хэлэхэ болоо һаа, манай общество хадаа үргэн фронтоор добтолго хэжэ байһан отрядууд шэнги болоод байна бшуу.

Таанарай олонтнай дайн байлдаанда хабаадалсаһан байха. Тиимэһээ хүн зоноо олоорнь шархатуулангүйгөөр, алуулангүйгөөр дайсанай хэрэм бэхижүүлгэнүүдые ябаган сэрэг үхэр буугүйгөөр, һэтэ сохихын аргагүй юм гэжэ мэдэжэ байна ха юмта. Тиимэһээ добтолго болохын урда тээ артиллериин бэлэдхэл, буудалга гэжэ болодог. Дайсанай хэрэм бэхижүүлгын хэр бүхэ байһаниень һанаандаа абажа, тон олон һомо, тобшо гаргашалагдадаг. Эндэмнай маршал Малиновский һуужа байна, нээрээ тиимэ юм гэжэ батадхажашье үгэхэ байха.

Нүхэдүүд! Манай бүгэдын дабшалтада, добтолгодо советскэ уран зохёолшодой хэһэн ажалыень ябаган сэрэгтээ харгы гаргажа үгэжэ байһан холо буудадаг артиллеритэй жэшээлэжэ боломоор гэжэ һананаб. **(Нэрьемэ альга ташалга).** Уран зохёолшод гээшэмнай баһал артиллеристнүүд шэнги хүнүүд ха юм даа. Тэдэнэр манай урагшаа дабшаха харгые сэбэрлэжэ үгэдэг, ажалшадые коммунистическэ ёһоор хүмүүжүүлхэдэнь манай партида туһалдаг байна.

Гурбан үдэрэй саада тээ би америкынхидтэй уулзаа һэм. Тэдээнэй дунда нэгэ үбгэжөөл хүн — судья байлсаһан юм. Хөөрэлдөөнэй дүүрэжэ байхадань тэрэ хүн иигэжэ хэлээ һэн: ноён Хрущев мантай хөөрэлдэһэнэйтнай түлөө ехэ һайн гээд хэлэхэ байнаб, бишье, бидэнэр бултадаашье Советскэ Союзда ерэһэндээ ехэ ханамжатай байналди. Бидэнэр тон ехэ юумэ хараабди. Би өөрөө танда ехэ баясхалан хүргэхэ байнаб. Нютагтаа харяад, хараһан үзэһэн юумэн тухайгаа нүхэдтөө хөөрэхэдэмни ородууд «энэ судьягаймнай тархииень эрьюулжэрхёо» байна гэжэ хэлэхэ гү гээд айжа ябанам.

Би зааханшье нэмэнэгүйб, нээрээ тиигэжэ хэлээ юм. Муугааршье хэлээгүй. Нүхэдүүд, таанар, өөһэдынгөө зохёолнуудаар тиигэжэ хүнэй тархиие һалхи сохюулха, теэд тархииень эрьюулхэгүй ёһотойт гэжэ хэлэхэ байнаб. Таанад уран зохёолшодто мүнөө тусгаар харюусалга даалгагдажа байна.

Нүхэдүүд! Артиллери добтолгодо бэлдэжэ, буудажа байхадаа, ябаган сэрэгтэ туһалжа байхадаа, өөһэдынгөө сэрэгэй толгой дээгүүрнь буудадаг юм гэжэ таанар мэдэнэт. Тиимэһээ дайсан руу алдангүйгөөр буудажа һураха, өөһэд руугаа буудаһанай хэрэггүй гэжэ мэдээл. **(Энеэлдээн. Альга ташалга).**

Мүнөө үедэ эрдэм наука, техникэ айхабтар ехээр хүгжэжэ байна. Манай техникэшье, артиллеришье ондоо боложо байнхай. Дуун соо дуулагдадаг шэнгеэр, модон анзаһа, мухар шиидам хоёр үгы болоо, тэдээнэй орондо эрхим һайн машинанууд бии болоо гэһэн удхатай юумэ мүнөөмнай боложо байна бшуу. Артиллери авиаци хоёрой орондо юртэмсэ замбуулин руу табигдаад, наранай нүхэр болоһон ракетэ бии болоо бшуу.

Техникын хүгжэлтэдэ боложо байһан айхабтар ехэ хубилалта шэнгеэр таанадшье хадаа холо, мэргэнээр тудадаг байхаар өөһэдынгөө зэбсэгые хурсадхаха, һайжаруулха ёһотойт.

Хүндэтэ нүхэдүүд! Би өөрынгөө үгые дүүргэхэмни. Намайе ехэ анхаралтайгаар шагнаһанайтнай түлөө баясхалан хүргэхыемни зүбшөөгты. Хэрбээ минии нэгэ бага үлүү гү, али буруу юумэ хэлэжэрхёо һаамни, хүлисэхэ бээзт гэжэ бодоноб. Би эндэ үгэ хэлэхэдээ ехэл һанаагаа зобожо, сэдьхэл зүрхээ хүдэлгэжэ байгааб гэжэ сэхэ руунь хэлэхэ байнаб. Анхан бэшэһэн текстээ бяраад үгэ хэлэхэ юм байна гэжэ бодожо байгааб. Тиигээд таанар минии зангые мэдэнэ ха юмта — би бэлэн бэшээтэй юумые уншаха дурагүй, хүн зонтой хөөрэлдэхэ дуратай ха юмбиб. **(Нэрьемэ альга ташалга).**

Үгэ хэлэхэ гээшэнь али зэргын түбэгтэйб гэжэ Та, нүхэд, мэдэнэт. Хэлэхэ үгынгөө текстын бэшэгдээд, бэлэн болоод байхадань, һанаа зобонгүйгөөр унтажа хэбтэхэдэшье болохо юм. Тиигээд тиимэ бэшэгдэһэн текстгүйгөөр үгэ хэлэхэ болоод байхада, һайнаршье унтагдадаггүй, һанаан зобожо байдаг. Унтажа байтараа һэреэд, али нэгэн асуудалые юун гээд найруулан хэлэхэмни ааб гээд бодожо эхилхэш. Өөрөө өөртэйгөө арсалдажа байһан шэнги бодожо эхилхэш. Текстгүйгөөр үгэ хэлэхэ гээшэ үгэ хэлэһэн тэрэ хүндэ аймшагтайл түбэгтэй юумэ гэжэ һанагшаб.

Би зарим юумэнүүдые алдажа хэлэһэншье байжа болохоб. Тиимэһээ дан ехээр намайе бү буруушаагыт, зарим нэгэ юумые буруушье хэлээ һаамни айхабтар шангаар тэрээнлэмни бү хандыт гэжэ гуйха байнаб. **(Альга ташалга).**

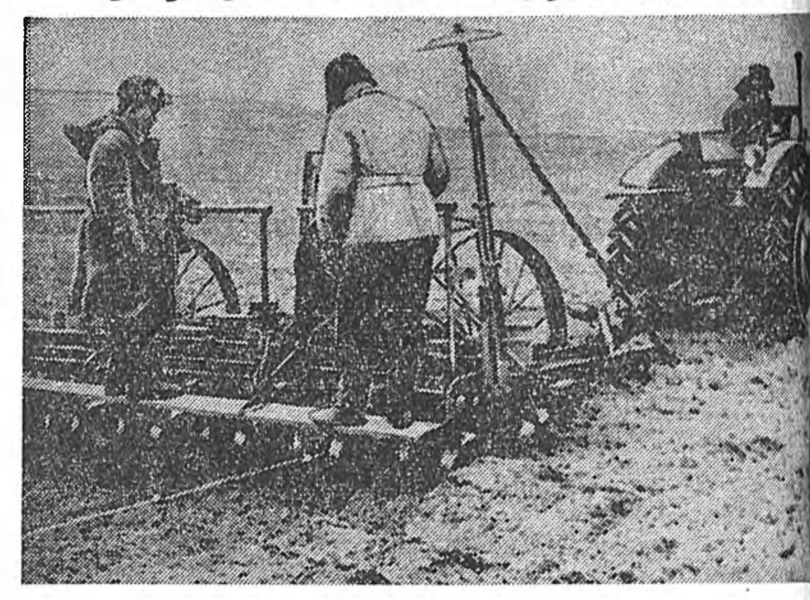
Нүхэдүүд! Арад зоной, жиирэй хүнүүдэй хэжэ байгаа агууехэ ажал хэрэг тухай зохёолнууд дотороо бэшыт. Яахадаа бэшэхэ хэрэгтэй юм гэхэдэ, тэдэ хүнүүдые арад зон мэдэхэ, һайнаар хаража ойлгохо зэргэтэй байна бшуу. Тиигээд тэдэ уладууд коммунистическэ общество байгуулхын түлөө Коммунистическэ партиин хүтэлбэри доро тэмсэл ябуулжа байһан хүнүүдтэ үльгэр жэшээ болохо ёһотой.

Коммунизм байгуулжа байгаа Советскэ Союзай алдарта арадууд мандаха болготой! **(Нэрьемэ альга ташалга).**

Манай агууехэ Коммунистическэ парти мандаха болтогой! **(Нэрьемэ альга ташалга).**

Коммунизм байгуулгада манай партиин үнэн туһалагшадынь болгошо советскэ уран зохёолшод мандаха болтогой! **(Нэрьемэ удаан альга ташалга. Булта хүл дээрээ бодоно).**

Кукурузын полинууд дээрэ

Зураг дээрэ: Зэдын аймагай Борьёогой сомоной Сталинай нэрэмжэтэ колхозой кукурузашан Гончик Бадмаев, колхозой агроном Н. Тугаринов, тракторист ...ренов гэгшэд квадратно-гнездовой аргаар кукурузаяа тарижа байна.

Д. Цыремпиловэй фото

БАРГАЖАН

Эндэхи Сталинай нэрэмжэтэ колхозой нүхэр Ринчиновэй хүтэлбэрилдэг звено даажа абаһан 93 га газар дээрэ кукурузын тарилгада һайнаар бэлдээ. Эндэхид гектар бүридэ 15 тонно наг шэбхэ тараагаа. Нёдондо энэ газарай га бүридэ 20—25 тонно наг шэбхэ хүртэхөөр гаргагдаһан байгаа. Мүнөө жэл гаргаһан наг шэбхэнь нэгэ жэгдээр тараагдажа, хүндэ борнойгоор һайса борнойлогдоод, һүүлээрнь ехэ наринаар уһалагдаһан байна. Звенодо даалгагдаһан бүхы зэр зэмсэгынь тарилгын хүдэлмэридэ бэлэн. Сеялкэнь тааруулагданхай. Нүхэр Ринчинов, тэрэнэй туһалагша Мужанов гэгшэд зүб квадрадуудые гаргаха мэргэжэлые һайса шудалаа. Тиигээд эдэ үдэрнүүдтэ тус звено тарилгаяа эхилхэнь. Тарилгада «горец ранний» гэжэ һайн сортын үрэһэн бэлдэгдээ. Ургамалай ургажа байха үедэ бүхы тарилгань аргал шэбхын шүүһээр уһалагдаха. Шубуунай аргал, үнэһэ гэхэ мэтые холижо, ургасада нэмэлтэ тэжээл оруулагдаха.

Мүн тэрэ аймагай «Гигант» колхозой Гавриил Митрофанович Попов, Иван Степанович Зверьков гэгшэдэй хүтэлбэрилдэг звенонууд энэ звеноһоо хожомдоногүй. Даажа абаһан 70 га газарайнгаа гектар бүридэ 20 тонно наг шэбхэ гаргажа, жэгдэ һайнаар уһалаад, тарилгаяа майн 24-дэ эхилбэ.

КУДАРА-СОМОН

Кударын аймагай Кировэй нэрэмжэтэ колхозой ... Дампиловай звено даал... һан газарайнгаа гектар б... 17 тонно шэбхэ гаргажа... халһан байна. Тиигээд ... лагдадаггүй 90 гектар га... хахалаад, ехээр уһалаг... 60 гектар газарайнгаа ... хые хүлеэнэ. Тэрээнһээ ... бүхы уһалагдаһан газа... аммиагай уһан, аммиагай ... литрэ оруулагдаа. Хуурай ... зар дээрээ мүнөө звено... 15 га кукуруза квад... гнездовой аргаар тарядаг... хай. Ургамалай ургажа ... үедэ шэбхын шэнгэн шү... үтэгжүүлхын тула хүсэд... хөөр аргал шэбхэ бэлдэг...

Энэ аймагай Ранжу... нэрэмжэтэ колхозой нүхэр ... дановай звено даажа а... 90 га газар дээрээ гектар... тонно хүртэхөөр 1800 ... наг шэбхэ гаргаһан ... Уһалагдадаг бүхы 70 га... рынь хүсэдөөр уһалагдаа... даа шэбхын шэнгэн шү... энэ газараа үтэгжүүлхэ... Мүнөө звено 4-дэхи үдэр... рилга хэжэ байна.

ИВОЛГА

«Заветы Ильича» к... энэ жэл 100 гектарта ку... за тарихаар шиидээд, т... хоёр звено эмхидхэһэн ю...

Гектар бүриһөө 300 це... һээ доошо бэшэ ногоон ... хуряахаар кукурузашад... һэн аад, гектар бүхэндэ ... доол арба халта гаран ... шэбхэ гаргаа.

Дулаан болохые хүлеэ... хожомдожо тарилга эхи... мүнөө оройдоо 28 га бол...

В. Мерген...

Зүб квадрат гаргажа шадаа

МУХАРШЭБЭР. **(Телефоноор абтаба).** Эндэхи «Эрдэм» совхозойхид энэ үбэлдөө, хабартаа кукурузын газарта шииг нойто бариха, үтэгжүүлхэ хүдэлмэри ехээр хээ юм. Илангаяа совхозой 1-дэхи отделениин түрүү механизатор Федор Максимовай агрегадайхид илангаяа эмхитэй һайнаар ажаллажа, тарилгынгаа газарай гектар бүридэ дунда зэргээр 25—30 тонно наг шэбхэ гаргажа тараагаад, мүн тэндээ үбэлдөө саһа тогтоожо, хабарынь нэгэ дахин һайнаар уһалаа.

Мүнөө эндэхид кукурузаяа тарижа эхилээ. Эдэнэр түрүүшын үдэр кукуруза табан гектарта квадратно-гнездовой аргаар, хайшааш... зүб квадрат гарган таряа. ...дай сеялкэшэн Илья Кала... «СКГК-6 В» маркын сея... хэмжүүрэй проволокые, хаж... шэнь зөөлгэдэг түхеэрэлгые тааруулан табижа шадаа. ...регадайхид кукурузынгаа ... гектар тарилгын хүдэлмэри... үдэрэй туршада һайн ша... гаар тарижа дүүргэхээр ... хэй.

Гадна аймагай «Дружба» ... зой бүхы бригаданууд ку... тарилгада жэгдэрэн ороо...

М. Фал...

Кукуруза тоодоггүйһөө болоно

«Дружба» колхозой хоёрдохи комплексно бригадын Казанка гэжэ газар ошохо гээ һаа, гол харгыда ороод, кукуруза адхажа харгы гаргаһан мүр дахаад лэ ошоходоо, тарилга хэжэ байһан кукурузашан И. Кравцовой участогта тудахат. Энэ яахадаа иигээб гэхэдэ бригадир Сысой Чебунинай гэмээр кукурузын үрэһэн таригдаха газартаа абаашагдаагүй байхадань тракторист тэрээниинь хойноо шагталһан тэргэдээ тээжэ ошоһон юм.

Иван Павлович Кравцовой звено дүрбэдэхи үдэрөө кукуруза тарижа байнхай. Үдэртөө дунда зэргээр 4 гектар тухай тарина. Юундэ иимэ багые үдэртөө хаянаб гэжэ элирүүлхэеэ һанаа һаа, ажаллажа байһан полиинь хараха хэрэгтэй. Тэндэ таригдаха поли дээгүүр хоёрложо зурыһан телефоной утаһанай столбнууд жэрыхэ. 70 гектар газарта хамта 23 столб зоогдонхой. Кукурузашан нүхэр Кравцовой звеногойхид эдэ столбнуудые тойрожо, хэмжүүрэйнгээ проволоко һэлгүүлэн татаһаар ехэнхи сагаа үнгэргэнэ. Тиигээдшье звеногойхид гэртээ ажалтай, хүүгэдтэй эхэнэрнүүд аад, үглөөгүүр эртэ ажалдаа ерэжэ шаданагүй. Үдэшэлэн долоон часта ажалаа дүүргэжэрхинэ.

Ингэжэ саашадаа ажаллаха болоо һаа, звеногойхид 15—17 үдэр соо кукурузаяа тарижа дүүргэхэ болоно. Эгээл энэ болзорто ...за газарһаа ургажа гарадаг...

Звеное даагша нүхэр ... тракторист Ф. Думнов гэгш... квадрадуудые гаргахын ... оролдоно. Теэд эдэ столб... тойроһоор ябатарнь сэхэ ... зүб квадрадууд оройдоошье... нагүй. Мүн лэ тарижа байһа... рынь тэгшэ, сэбэр бэшэ. Га... дын ташаланиие хүндэлөөшэ... жа тарина бшуу.

Колхозой кукурузашад т... даа тон хангалтагүйгөөр б... байна. Мүнөө тарижа байһан ... тань хартаабха, турнепс ур... ригдаһан байгаа. Газарайнь ... һэн гэршүүхын үндэһэндэ б... шанхай. Мүнөө зарим газар... шүүхэ ургажа эхилһэн бай... рилгын урда тээ тэндэнь бор... доогүй, хүрьһэниинь нягтар... даагүй. Үнгэржэ ерэхэдээ ... зынгаа үрэһэ томо жэжээр... гангүй тарина. Таригдаха га... шье мууса үтэгжүүлэгдэнхэй. ...доол 10—12 гектарта шэбхэ ... даһан байна. 25 гектарта ам... уһаар үтэгжүүлгэ хэгдээ ... Иимээр ажаллаад байхадань ... гоон набша ехээр абтаха гэж...

И. Дуна...

Тарбагатай.

Редактор Ц. Ц. ЦИБУ...

Адрес редакции: г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 26, Телефоны редакции: редактора —46-32, зам. редактора—32-74, отв. секретаря—27-37, отделов: партийной жизни—34-05, сельского хозяйства и советского строительства—47-58, промышленности и транспорта, пропаганды, информации— 35-14, культуры—24-74, писем и рабселькоров—40-49, отдел переводов, корректорская —35-95, бухгалтерия—37-32, Для междугородных переговоров—16...

Н01049 Типография Министерства культуры Бурятской АССР. Зак. № ...